

MOTIVI, TROŠKOVI I KORISTI SANACIJA I LIKVIDACIJA BANAKA

Labor, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:204119>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-22**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**MOTIVI, TROŠKOVI I KORISTI SANACIJA I
LIKVIDACIJA BANAKA**

Mentor:

izv.prof.dr.sc. Roberto Ercegovic

Studentica:

Ana Labor, univ.bacc.oec

Split, rujan, 2018.

SADRŽAJ

1. UVOD	4
1.1. Problem istraživanja	4
1.2. Predmet istraživanja	5
1.3. Metode istraživanja	5
1.4. Istraživačke hipoteze	6
1.5. Ciljevi istraživanja.....	6
1.6. Doprinos istraživanja.....	7
1.7. Struktura diplomskog rada	7
2. TEORIJSKA ANALIZA BANKARSKIH KRIZA.....	8
2.1. Povijesni pregled kontinuiteta bankarskih kriza	8
2.1.2. Bankarska kriza u državama Skandinavije.....	9
2.1.3. Kriza u SAD-u 2007.....	10
2.1.4. Bankarska kriza u Grčkoj	11
2.1.5. Bankarska kriza na Cipru	13
2.1.6. Bankarska kriza na Islandu	14
2.2. Vrste bankovnih kriza	16
2.2.1. Pojedinačni bankovni neuspjeh.....	16
2.2.2. Sustavne bankarske krize.....	16
2.3. Uzroci bankovnih kriza	18
3. RJEŠENJA POJEDINAČNIH I SUSTAVNIH BANKARSKIH KRIZA	20
3.1. Uobičajene metode rješenja pojedinačnih i sustavnih bankarskih kriza	20
3.1.1. Priprema i sprječavanje.....	20
3.1.2. Rana intervencija.....	21
3.1.3. Sanacija.....	22
3.2. Kritički stavovi državne intervencije spašavanja banaka.....	22
3.3. Procjena društvenih troškova i koristi.....	23
4. METODE RESTRUKTURIRANJA BANKOVNOG SEKTORA.....	25
4.1. Definiranje pojma sanacije i restrukturiranja bankovne firme	25
4.2. Izbor modela sanacije i restrukturiranja	25
4.2.1. Instrument prodaje imovine.....	26

4.2.2. Instrument prijelazne institucije.....	27
4.2.3. Instrument odvajanja imovine.....	27
4.2.4. Instrument unutarnje sanacije (bail-in).....	28
4.3. Troškovi i koristi sanacije i restrukturiranja	30
4.3.1. Troškovi i koristi sanacije banaka u Hrvatskoj.....	30
4.3.2. Sanacija Jadranske banke (bail - in instrument).....	34
5. LIKVIDACIJA BANAKA.....	35
5.1. Teorijski praktični uzroci likvidacije banaka	35
5.2. Proces i posljedice likvidacije bankovne firme.....	37
5.2.1. Redovna likvidacija banke.....	37
5.2.2. Prisilna likvidacija banke.....	38
6. PRAVNI OKVIR DJELOVANJA.....	39
6.1. Pravni okvir likvidacije i sanacije bankovnih firmi	39
6.2. Institucionalna uporišta odluka i provedeni mehanizmi	40
6.2.1. Jedinstveni nadzorni mehanizam.....	40
6.2.2. Jedinstveni sanacijski mehanizam.....	41
6.3 Regulatorni okvir sanacije i likvidacije banaka u Hrvatskoj.....	42
7. ANALIZA POSLJEDICA SUSTAVNIH BANKARSKIH KRIZA	44
7.1. Uzorak istraživanja.....	44
7.2. Varijable istraživanja – utjecaj bankarske krize na aktivnost bankarskog sektora	44
7.3. Tumačenje rezultata	45
7.4. Model (regresijski model)	49
8. ZAKLJUČAK.....	56

LITERATURA

SAŽETAK

SUMMARY

POPIS TABLICA

POPIS SLIKA

1. UVOD

1.1. Problem istraživanja

Bankarski poremećaji i krize kontinuirane su u evoluciji gospodarskih sustava gotovo svih zemalja neovisno o stupnju njihova gospodarskog razvoja. Prema Šonje A. (2002.) bankarska kriza je ili bankrot pojedinačne banke ili kolaps cijelog sustava, što se još naziva sustavnom bankarskom krizom. Prema Benstonu (1986.) propast jedne banke može dovesti do propasti i drugih banaka unutar gospodarskog sustava. Zbog globalizacije i liberalizacije financijskih sustava te značajnog međubankovnog tržišta u procesima stvaranja bankarskih aktiva i mehanizama i instrumenata u upravljanju imovinama i obvezama bankovnih firmi poremećaji i krize se mogu preliti i na bankarske sustave drugih država.

Uzroci bankovnih kriza mogu se podijeliti na makroekonomske i mikroekonomske. Prga (2006.) navodi najvažnije makroekonomske uzroke bankarskih kriza: niska stopa rasta BDP-a, visoke ili nestabilne kamatne stope, visoka stopa inflacije, prebrza liberalizacija financijskog tržišta, osjetljivost financijskog sustava na odljev sredstava, efikasnost pravnog sustava te poremećaj valutnog tečaja. Osim makroekonomskih uzroka nezaobilazni su i sveprisutni mikroekonomski uzroci bankarskih kriza koje možemo opisati s strukturnom neusklađenost aktive i pasive banke, prevare i zloupotrebe u poslovanju, kvalitetom aktive i politikom upravljanja kreditnim rizicima te nedostatkom ostalih upravljačkim zahtjeva u kvalitetnom upravljanju bankovnom firmom. Hrvatski bankovni sustav nakon tranzicijskog perioda obilježile su dvije bankarske krize koje su dugoročno odredile strateški razvoj nacionalnog bankarskog sustava, velika bankarska kriza 1996. te bankarska kriza neznatno manje intenziteta 1998. godine (Jankov, 2000.).

Kada nastupi pojedinačna ili sustavna bankarska kriza potrebno je poduzeti određene mjere kako bi se banka uspješno oporavila od krize, na što se i odnosi središnji problem rada. Pod te mjere spadaju procesi sanacije i restrukturiranja banaka ili njihove likvidacije. Kod restrukturiranja banke postoji više strategija i mjera, stoga je potrebno izabrati optimalnu strategiju restrukturiranja uzimajući u obzir vrstu problema sa kojima se banka ili sustav susreće te raspoložive mogućnosti i mehanizme intervencije. Pri tom je važno staviti u odnos koristi i troškove koje donosi određena strategija te identificirati nosioca troškova

primijenjenog procesa. U slučaju da sanacijom nisu postignuti pozitivni rezultati, provodi se proces likvidacije. Oba procesa zahtijevaju detaljnu nacionalnu zakonodavnu infrastrukturu koja mora biti usklađena s međunarodnim standardima, posebno onima s obvezom primjene, i najboljom praksom. Stoga će problem rada biti proširen na objektivne mogućnosti primjene mjera sanacije i restrukturiranja s posebnim osvrtom na položaj postojećih vlasnika i promjenu vlasničke strukture.

1.2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja diplomskog rada se odnosi na kontinuitet bankarskih kriza te na moguća rješenja istih, odnosno na poduzimanje određenih mjera kada dođe do pojedinačnih ili sustavnih bankarskih kriza. Pod tim mjerama se misli na sanaciju ili restrukturiranje te u konačnici, ukoliko mjere sanacije ne budu učinkovite, na likvidaciju banaka. Isto tako, sa teorijskog i praktičnog pogleda istražiti će se koji su motivi i koristi kada dođe do sanacija i likvidacija banaka. Analizirat će se i troškovi koji se pojavljuju s obzirom na navedene mjere. Nadalje, analizirat će se posljedice koje sustavne bankarske krize ostavljaju na aktivu bankarskog sustava.

1.3. Metode istraživanja

Kako bi se što preciznije analizirali i obradili prikupljeni podaci, za pojedine dijelove diplomskog rada koristit će se sljedeće znanstvene metode:

- induktivna metoda kojom se na temelju pojedinih ili posebnih činjenica dolazi do zaključka o općem sudu;
- deduktivna metoda kojom se od općih postavki dolazi do pojedinačnih zaključaka;
- povijesna metoda kojom se na temelju dokaznog materijala analizira ono što se u prošlosti dogodilo;
- metoda analize kojom se raščlanjuju složene cjeline na dijelove;
- metoda sinteze kojom se spaja veći broj pojava ili procesa u jednu cjelinu;
- metoda deskripcije kojom se objašnjavaju i opisuju važnija obilježja pojava ili procesa;

- komparativna metoda kojom se uspoređuju sličnosti više pojava ili procesa
- statistička metoda – deskriptivna te inferencijalna statistika

1.4. Istraživačke hipoteze

Rad će se temeljiti na jednoj osnovnoj te dvije pomoćne istraživačke hipoteze. Osnovna hipoteza rada glasi:

H0: U slučaju pojave pojedinih ili sustavnih bankarskih kriza proces restrukturiranja primaran je pred procesom likvidacije.

Osnovna istraživačka hipoteza rada bit će nadopunjena s dvije pomoćne istraživačke hipoteze:

H1: Restrukturiranje pojedinačne banke ili bankarskog sustava proizvodi veću društvenu korist od društvenog troška.

H2: Za provođenje kvalitetnog procesa restrukturiranja moraju prethoditi efikasni, zakonski i regulatorni akti.

1.5. Ciljevi istraživanja

Ciljevi istraživanja diplomskog rada prvenstveno se odnose na: analiziranje motiva koji dovode do odluke o restrukturiranju banaka; analiziranje i dobivanje uvida u troškove koji dolaze prilikom provođenja mjera restrukturiranja, te odgovore na pitanje tko će snositi troškove banke koja propada. Sa druge strane, analizirat će se i koristi koje donosi restrukturiranje banaka. Također, cilj je i istražiti načine na koje reagiraju regulativna tijela na bankarske krize.

Testiranjem postavljenih hipoteza nastoji se doći do zaključka o važnosti provođenja procesa restrukturiranja banaka. Cilj istraživanja je potvrditi ili odbaciti pretpostavku o primarnosti procesa restrukturiranja pred procesom likvidacije; potvrditi ili odbaciti pretpostavku da restrukturiranje pojedine banke ili bankarskog sustava proizvodi veću društvenu korist od društvenog troška; te potvrditi ili odbaciti pretpostavku da pred provođenje procesa restrukturiranja moraju prethoditi efikasni, zakonski i regulatorni akti.

1.6. Doprinos istraživanja

Istraživanja koja će biti prikazana u diplomskom radu doprinijeti će boljem shvaćanju i razumijevanju značajnosti saniranja i likvidiranja banaka. Jedan dio rada teorijski će prikazati kontinuitet, prirodu i vrstu bankarskih kriza te strategije restrukturiranja. Istražit će se koji su motivi, te odnos koristi i troškova koji se pojavljuju primjenom restrukturiranja te kada proces restrukturiranja nije moguć što vodi likvidaciji pojedinačne bankovne firme. Prihvaćanjem ili odbacivanjem postavljenih hipoteza doći će se do zaključka o važnosti restrukturiranja te će se na taj način doprinijeti boljem razumijevanju problema rekonstrukcije u širem društvenom aspektu. Nadalje, istraživanju će doprinijeti i analiza sustavnih bankarskih kriza u određenim državama, odnosno kakve posljedice sustavne krize ostavljaju na aktivu bankarskog sustava.

1.7. Struktura diplomskog rada

Sadržaj diplomskog rada sastojat će se od teorijskog i empirijskog dijela. U uvodnom dijelu teorijski će se prikazati kontinuitet, priroda i vrsta bankarskih kriza. Navest će se i uzroci koji dovode banke u propast. U drugoj cjelini rada dat će se pregled kontinuiteta bankarskih kriza, metode njihova rješenja te procjena troškova i učinaka izabranih mjera sanacije, restrukturiranja ili likvidacije pojedinačnih bankarskih firmi. U četvrtom dijelu rada definirat će se moguća rješenja krize metodama sanacije i restrukturiranja. Teorijski će se objasniti metode sanacije i restrukturiranja, procijenjeni učinci te kritički stavovi koji se temelje na neracionalnosti sanacije i restrukturiranja bankarskih firmi na račun javnog troška. U petoj cjelini objasnit će se proces likvidacije bankovnih firmi, razlozi zbog kojih dolazi do procesa likvidacije i učinci na cjelinu bankarskog i gospodarskog sustava. Šesta cjelina prikazat će pravni okvir djelovanja regulativnih tijela s posebnim naglaskom na hrvatsku praksu. U konačnici će se analizirati sustavne bankarske krize na temelju određenih država te koje posljedice imaju na varijable iz aktive bankarskog sustava.

2. TEORIJSKA ANALIZA BANKARSKIH KRIZA

2.1. Povijesni pregled kontinuiteta bankarskih kriza

2.1.1. Kriza u SAD-u 1929.

Velika gospodarska kriza koja je 1929. godine pogodila čitav svijet imala je svoj epicentar u Sjedinjenim Američkim državama. Kriza je započela 20-ih godina i trajala skoro desetljeće. Mnogo je čimbenika koji su utjecali na stvaranje krize, među kojima se najviše ističe masovna proizvodnja potrošačkih dobara na tržištu koje je bilo ograničeno zbog slabe kupovne moći stanovništva. Velika nejednakost između bogatih i građana sa prosječnim dohotkom destabilizirala je gospodarstvo SAD-a.

Rješenje problema za populacijsku većinu bez dovoljno novca, za zadovoljavanje svih potreba, bilo je otvaranje različitih kreditnih linija. Koncept kupovanja sada i plaćanja kasnije, brzo je prihvaćen. Između 1925. i 1929. godine, ukupni iznos kredita na obročnu otplatu se povećao sa 1,38 milijarde na 3 milijarde dolara. (Pavić, Balta, 2006.).

Većim odobravanjima kredita procvalo je i tržište vrijednosnih papira. Rast burze i profita privlačili su stanovništvo da ulažu u dionice. Stopa rasta cijena dionica bila je veća u odnosu na stopu rasta ponude novca.

1929. god. Ostvaren je rekordni promet od 1,124.800.410 dionica na njujorškoj burzi vrijednosnica. Kraha je započeo 24.10.1929. god.(crni četvrtak), vrijednosti dionica počele su naglo padati. 28.10. tržište je palo za 13%. Sljedeći dan, na „crni utorak“ 16,4 milijuna dionica promijenilo je vlasnika. (Pavić, Balta, 2006.). Investitori su doživjeli velike gubitke. Prema nekim procjenama, na „crni utorak“ ulagači su izgubili oko 9 milijardi dolara.

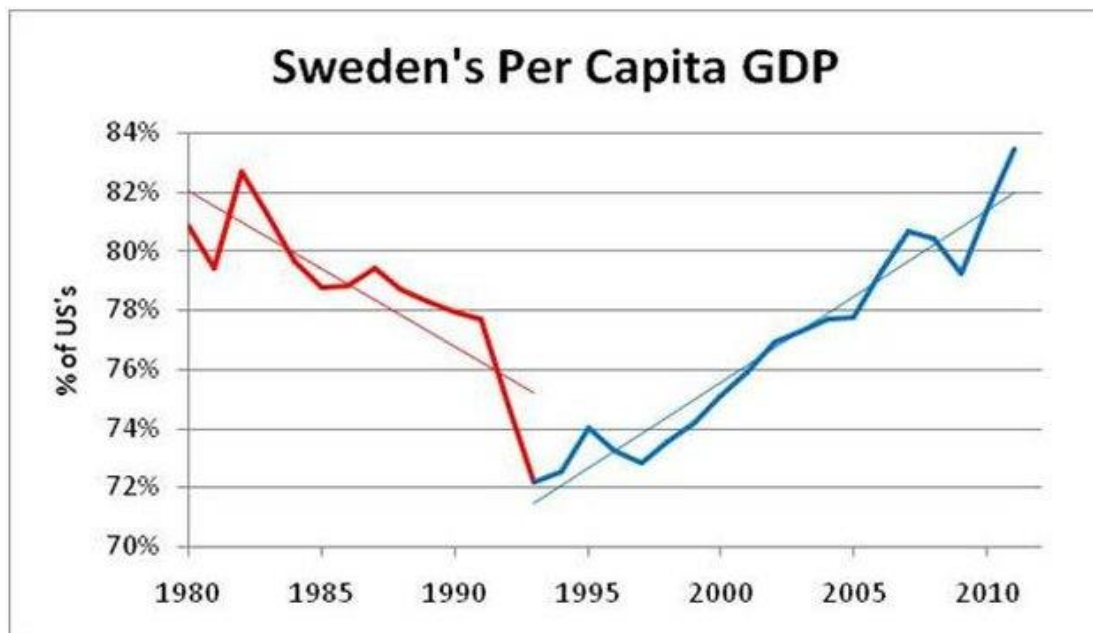
Situacija za banke bila je poražavajuća. Zbog nastale situacije na burzi vrijednosnica, sve više zajmoprimaca nije bilo u mogućnosti otplaćivati svoje kredite što je dovelo banke do insolventnosti i propadanja.

Između 1930. i 1933. u SAD-u propalo je oko 5100 banaka (Bach, Kerdom, 2014.).

2.1.2. Bankarska kriza u državama Skandinavije

Skandinavske zemlje krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina upale su u ozbiljnu ekonomsku krizu koja je završila ozbiljnom recesijom u tim zemljama.

Do 1980. god. Švedska je imala reguliran bankarski sustav, kontrolirane kamatne stope te limit na iznose odobrenih kredita. Banke su se zaduživale u inozemstvu gdje su bile niske kamatne stope, no nastupom deregulacije krediti su postali jeftiniji, a kamatne stope niže što je dovelo do ekspanzije stambenih kredita i udvostručenja cijena nekretnina. Nenaplativi zajmovi porasli su sa 0,2% do 11% 1993. god. U tom periodu propale su tri velike banke koje je poslije preuzela država te se nizom uvedenih mjera i reformi Švedska vrlo brzo oporavila od krize.

Slika 1. BDP Švedske u razdoblju od 1980.-2010.

Izvor:<http://poslovnisvijet.ba/finansijska-kriza-u-skandinavskim-zemljama-pocetkom-devedesetih/>

Slika 1 prikazuje BDP Švedske tokom krize koji naglo opada i postiže svoj minimum 1993. te oporavak i uspješan rast nakon krize.

Slična situacija bila je i u Finskoj i Norveškoj. Kao uzrok krize smatra se financijska liberalizacija koja je potaknula veliku kreditnu ekspanziju, pogotovo nakon 1985.god. Cije

ne nekretnina su rasle, a zajmovi postajali neotplativi te su banke propadale. Gotovo su sve banke bankrotirale, osim onih u državnom vlasništvu koje su pretrpjele veće kreditne gubitke. Vlada je uložila mnogo novca u oporavak banaka.

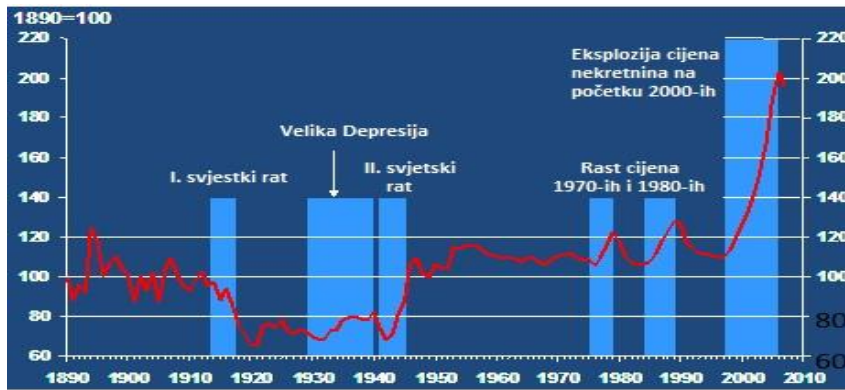
Procijenjeno je da se prosječni trošak sanacije bankarskog sustava u spomenutim skandinavskim zemljama kretao od 4 do 10% BDP-a. (Ahec-Šonje,2002.).

2.1.3. Kriza u SAD-u 2007.

Nakon velike depresije 1930-ih donesen je zakon kojim je započela čvrsta regulacija bankovnog sustava u cilju povratka i očuvanja povjerenja štediša u bankovni sustav, onemogućavanja bankama preuzimanja prevelikih rizika te osiguranja komitenata i urednog financijskog tržišta. Ovakav je sustav regulacije potrajao do 1980. kada je nastupila snažna deregulacija osnivanjem Zakona o modernizaciji financijskih usluga što je omogućilo bankama ulazak na sekundarna tržišta i trgovanje depozitima stanovništva. Posljedice deregulacije se uočavaju u drastičnom utrostručavanju profita financijskih sektora, usporedno s tim i drastičnim rastom ukupnog duga SAD-a. Monetarnom politikom SAD-a omogućeno je jeftino zaduživanje što je dovelo do stvaranja balona cijena nekretnina i vrijednosnica.

Snažno spuštanje kamatnih stopa na razinu od 1% nakon terorističkog napada dovelo je do razvoja i širenja drugorazrednih hipotekarnih kredita i NINJA (no income, no job, no asset) kredita jer bankama nije bilo bitno da li će dužnik moći vratiti kredit, kada će mu u tom slučaju banka jednostavno oduzeti nekretninu i prodati je na tržištu po visokoj cijeni, budući da cijene nekretnina stalno rastu. Balon cijena nekretnina rastao je usporedno sa balonom vrijednosnica 90-ih godina. Stanovništvo koje se bogatilo na temelju rasta burzovnih indeksa, svoju je zaradu usmjerilo na potrošnju na tržište nekretnina, što je dovelo do povećane potražnje te automatskog rasta cijena nekretnina. (u 2002. su porasle za preko 30%)¹

¹ Desekar Škrbić, M. (2009): Deregulacija i monetarna politika FED-a kao uzroci globalne financijske krize,

Slika 2. Recesije i cijene nekretnina u SAD-u

Izvor: Desekar Škrbić, M. (2009): Deregulacija i monetarna politika FED-a kao uzroci globalne financijske krize,

Slika 2 prikazuje kretanje cijena nekretnina u SAD-u od 1890. do 2010. Na grafikonu se jasno vidi kako je cijena nekretnina (crvena linija) u razdoblju od 2000. do 2007.god viša nego ikad u povijesti sa indeksa 120 dosegla je u tom periodu na 210.

No takva situacija nije dugo potrajala. Povećanje kamatne stope središnje američke banke u 2006. godini natjeralo je zajmoprimce sa niskim dohodcima na prodaju svojih kuća. Povećan broj nekretnina na prodaji doveo je do pada vrijednosti nekretnina što je bilo pogubno za banke i investitore. U 2007. u SAD-u nekoliko desetaka banaka dovele su se u stečaj radi novonastale situacije.

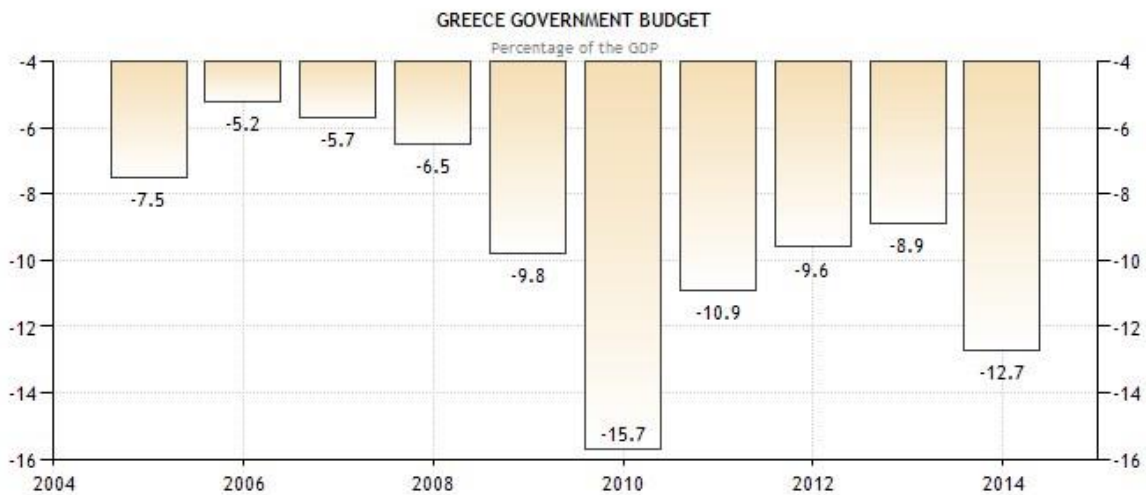
2.1.4. Bankarska kriza u Grčkoj

Sve do 2008. godine, Grčka je bila jedna od razvijenijih zemalja u Europi, no nastupanje financijske krize imalo je posljedice i na Grčku.

Od ulaska u Eurozonu (2001.) do krize (2008.), privreda Grčke rasla je po stopi od 4,2%, uz to, Grčka je imala i izrazito visok deficit, koji je u 2008. godini dostigao gotovo 15% BDP-a. Prekomjerni deficit može se prepisati neuspjelom pokušaju provođenja mirovinske reforme iz 2001. godine, zatim smanjenju poreza te nastavku politike nekontroliranog zapošljavanja u javnom sektoru. Nadalje, visokom deficitu doprinio je i visok nivo korupcije i tolerancije prema sivoj ekonomiji.²

²Randelović, S.; Arsić, M.: (2015.) Grčka kriza – uzroci, mitovi i pouke Kvartalni monitor br. 41 (4-6/2015) str. 56-60

Kako bi pokrivala deficit, Grčka se financirala zaduživanjem u inozemstvu, što je dovelo do pada interesa investitora u grčko gospodarstvo jer ekonomije koje imaju veliki javni dug nisu privlačne investitorima. Stoga je snažan pad priljeva kapitala izravno utjecao na snažan pad BDP-a, na potrošnju građana te na rast još većeg deficita i javnog duga u 2009. godini. Kriza se u 2010. produbljuje još više sa otkrićem da je stvarni deficit u prethodnim godinama bio mnogo veći od objavljenog, što je još više poljuljalo nepovjerenje investitora.

Slika 3: Proračunski deficit Grčke za razdoblje od 2004. do 2014. godine

Izvor: <http://siteresources.worldbank.org/DATASTATISTICS/Resources/GDP.pdf>

Graf prikazuje proračunski deficit Grčke u razdoblju od 2004. do 2014. godine. Deficit je svoj maksimum dosegao u 2010. godini kada je iznosio čak -15,7%, nakon toga vidljiva je tendencija pada, sve do 2014. kada je ponovno zabilježen rast deficita na -12,7%.

Grčka je postala ovisna o najvećem paketu spašavanja u povijesti od (oko 300 mlrd eura) Europske unije i MMF-a koji su podrazumijevali provođenje fiskalne konsolidacije i niza strukturnih reformi kako bi se stanje u državi poboljšalo te izbjegao bankrot. Provedene mjere su počele davati rezultate te je tako fiskalni deficit smanjen na 2,9% BDP-a, u 2014. je ostvaren suficit od 1,2% BDP-a, dok je BDP u 2014. porastao za 0,6%.³ No sve do danas, Grčka i dalje nije izašla iz krize. Iako izlazi iz posljednjeg od ukupno tri kruga spašavanja od bankrota i nada se povratku na međunarodna tržišta kapitala – ožiljci ostaju, banke su

³ Randelović, S.; Arsić, M.; (2015.) Grčka kriza – uzroci, mitovi i pouke Kvartalni monitor br. 41 (4-6/2015) str. 56-60

pritisnute golemim portfeljem loših zajmova, a grčki javni dug i dalje je najveći u eurozoni-doseže čak 180% BDP-a.⁴

2.1.5. Bankarska kriza na Cipru

Dok je većina zemalja u svijetu osjećala posljedice financijske krize, Cipar je bilježio veliki priljev depozita. Naime, ulaskom Cipra u EU porezna stopa na dobit iznosila je tek 10% koja se primjenjivala na sva poduzeća registrirana u zemlji. Ovakvi uvjeti poslovanja, odnosno niske stope oporezivanja, te visoke kamatne stope na depozite, privlačili su mnoge inozemne investitore da Cipar koriste kao bazu za svoja poduzeća, kako bi se kapital, koji se kratko zadržavao u zemlji, poslije reinvestirao u drugim zemljama. Takav način poslovanja, najčešće je potjecao iz Rusije, što se često povezuje i sa pranjem novca.

Do naglog povećanja depozita dolazi pogoršanjem krize u Grčkoj koji su porasli sa 0.9 milijardi eura na 5,9 milijardi eura do 2012. godine. Ciparske lokalne banke su ove depozite koristile kao izvor sredstava za unutarnje i vanjsko financiranje.⁵

Porast depozita odrazio se i na porast kreditiranja i pad cijena nekretnina. Dvije najveće banke na Cipru – Laiki Bank i Bank of Cyprus, u kojima se nalazilo dvije trećine ukupnih depozita, postale su insolventne. Banke su bile primorane zatražiti od središnje banke kredit- ELA (Emergency Liquidity Assistance). Dug ciparskih banaka iznosio je oko 9 mlrd eura, što je oko 50% ciparskog BDP-a.

U veljači 2013., Cipar je zatražio program pomoći od tzv. Trojke (MMF, Europska komisija, Europska centralna banka). Trojka je procijenila iznos od 17 mlrd eura pomoći, što je bilo u visini BDP-a države te ga je smatrala neodrživim. Stoga je određen iznos od 10 mlrd eura, a ostali iznos bi se podmirio kroz jednokratno oporezivanje depozita iznad 100.000 eura.⁶

Nadalje, trošak sanacije snose dvije banke koje propadaju- Laiki te Bank of Cyprus. Laiki prodaje grčke podružnice te dijeli banku na dobru i lošu. Dobru banku čine depoziti do

⁴ Grčka na izlasku iz trećeg kruga spašavanja od bankrota; dostupno na:

<http://hr.n1info.com/a324701/Svijet/Svijet/Grcka-na-izlasku-iz-treceg-kruga-spasavanja-od-bankrota.html>

⁵ Michaelides, A. (2014): Cyprus: from boom to bail-in, Economic Policy, October 2014

⁶ Poslovni dnevnik; Ciparska kriza kako je vidi Marko Škreb; dostupno na <http://www.poslovni.hr/svijet-i-regija/ciparska-kriza-kako-ju-vidi-marko-skreb-236769>

100.000 eura te dug prema euro-sustavu od 9 mlrd eura. Dio dobre aktive se pripaja najvećoj banci - Bank of Cyprus, a loša banka ide u likvidaciju.

Ovakav način sanacije ciparskih banaka smatra se nezakonitim i nepravednim jer su gubitke ostvarene prodajom grčkih podružnica, te izdvajanjem grčkih neosiguranih depozita, u cijelosti snosili ciparski deponenti.

2.1.6. Bankarska kriza na Islandu

Sve do 1980-ih Island je bio država kojoj je sektor ribarstva bio glavni nositelj rasta, kao najveći izvoznik bakalara i ribljih proizvoda, no krajem 1980-ih dolazi do uništenja ribljeg fonda zbog prevelikog izlova. Budući da Island nije bio članica EU, nije bio dozvoljen lov ribe u drugim zemljama članicama, što je dovelo do pada proizvodnje i izvoza te u konačnici uzrokovalo recesiju i stagnaciju.

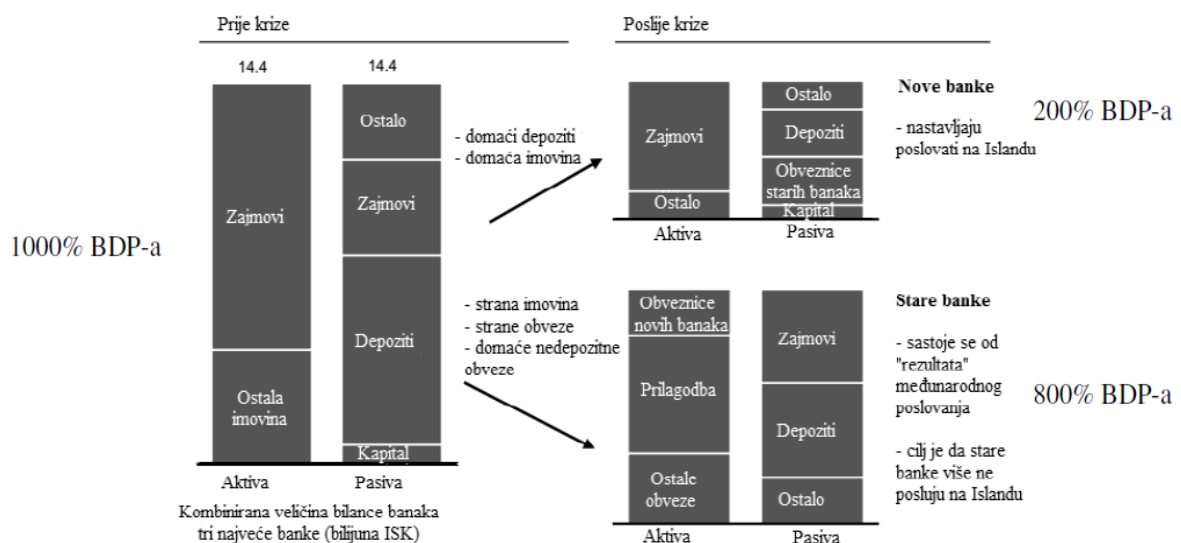
Ovakva situacija natjerala je Island na provođenje niza reformi u svrhu poboljšanja situacije u zemlji. Najznačajnija reforma bila je pristup u Europsko ekonomsko područje (EEA) 1994. Na taj način islandskim bankama omogućen je nesmetan pristup i djelovanje u svim gospodarstvima EU i EEA. Visok rejting Islanda privukao je mnoge inozemne investitore te je započeo snažan priljev inozemnog kapitala kroz investicije i zajmove financijskom sektoru.

Od 2003. do 2008. udjel ukupne bankarske aktive u BDP-u porastao je sa 180% na 900%. u istom razdoblju zabilježen je prosječni godišnji rast od 16% triju najvećih banaka kroz spajanja i preuzimanja, većinom u inozemstvu. Domaći krediti su rasli po prosječnoj godišnjoj stopi od 36%, a 41% ukupne imovine banaka bilo je u podružnicama u inozemstvu. Najveće islandske banke većinu sredstava su prikupljale kratkoročnim inozemnim zaduživanjem što je značajno smanjilo udio standardnih izvora (depozita) u ukupnim sredstvima financiranja. Zbog otežanog pristupa financiranju na inozemnom tržištu, banke su svoje likvidonosne potrebe rješavale prodajom islandskih kruna kod CBI na domaćem tržištu što je dovelo do deprecijacije.⁷

⁷ Desekar-Škrbić, M., Šonje, V.: Uzroci krize na Islandu 2008. i reakcije ekonomske politike, Arhivalitika

Deprecijacija islandske krune te propast banke Lehman Brothers 2008. godine, uzrokovali su potpuni slom bankarskog sustava. Došlo je do naglog povlačenja depozita koje islandske banke jednostavno nisu imale kako isplatiti te se Island suočio sa sustavnom bankarskom krizom.

Islandska vlada je odlučila intervenirati podjelom na *domaće i strane banke*. Ovakav model se temeljio na pretpostavci da se iz triju „starih“ banaka koje su propale (Glitnir, Kaupthing i Landsbanki) izuzme dio obveza prema domaćim kreditorima i to prebaci u novu banku, dok je ostatak obveza usredotočen na inozemna potraživanja. Nove banke su u usporedbi sa starima bile znatno manje, uzme li se u obzir podatak da je aktiva banaka u 2007. godini bila čak devet puta veća od islandskog BDP-a.⁸ Detaljnije pojašnjenje modela restrukturiranja islandskih banaka prikazano je na sljedećoj slici.

Slika 4. Shema restrukturiranja bankarskog sustava

Izvor: Desekar-Škrbić, M., Šonje, V.: Uzroci krize na Islandu 2008. i reakcije ekonomske politike, Arhivanalitika

⁸ Jošić, H., Rotkvić, F.: Uzroci financijske krize u Islandu; Zbornik ekonomskog fakulteta u Zagrebu, god. 11, br.2., 2013.

2.2. Vrste bankovnih kriza

2.2.1. Pojedinačni bankovni neuspjeh

Banke se, kao i svi poslovni subjekti, suočavaju sa financijskim problemom kada vrijednost njene imovine padne ispod vrijednosti njezinih obaveza, što se naziva tehnička insolventnost. Vrijednost imovine banke postaje ugrožena kada raste kreditni rizik (stupanj vjerojatnosti da dužnik neće biti sposoban vratiti kredit) i tržišni rizik (rizik promjene cijene imovine- koja kotira na tržištu).(Ahec-Šonje,2002. str.41.) Navedene rizike banka nastoji smanjiti, ali ih nije moguće u potpunosti izbjeći zbog neizvjesnosti i asimetričnih informacija. Važno je spomenuti izloženost banaka valutnom riziku koji nastaje zbog promjene tečaja nacionalne valute. Promjena tečaja valute rezultira dobitkom ili gubitkom, što izravno utječe na vrijednost kapitala banke.

Navedeni rizici postaju izrazito opasni u razdoblju visoke inflacije, odnosno padom realnih kamatnih stopa dolazi do smanjenja štednje i povećanja kreditiranja što rezultira rizikom nesolventnosti. Naime, pojačana kreditna aktivnost uključuje i financiranje projekata sa slabijim dugoročnim izgledima, čime se povećava vjerojatnost većih bankarskih gubitaka. Banke su izložene i likvidnosnom riziku koji predstavlja vjerojatnost nepodmirenja obveza u roku dospjeća zbog neusklađenosti ročne strukture izvora sredstava i plasmana, odnosno neusklađenosti pasive i aktive. Neusklađenost bilance dovodi do navale deponenata u banke koji povlače svoje depozite iz straha da će to učiniti i svi ostali štediše iz određenih razloga, što dovodi banku u stanje nelikvidnosti. Kako bi spriječile rizik likvidnosti, banke nerijetko traže pomoć financiranja od strane središnje banke, što ponekad dovodi do još većeg rizika poslovanja i neuspjeha.

2.2.2. Sustavne bankarske krize

Proširenje financijske nestabilnosti i poremećaja sa jedne banke na drugu ili više njih dovodi do sustavne bankarske krize, što se naziva efekt „zaraze“. Do sustavne bankarske krize dolazi ukoliko sve banke imaju slična obilježja. Ahec-Šonje (2002.) u svom istraživanju navodi tri vrste bankarske zaraze:

- Čista bankovna zaraza- propast jedne banke uzrokuje iznenadnu paniku među depozitarima iste, koja rezultira navalom depozitara u druge banke. Na taj način se i druge banke izlažu opasnosti od nastanka poremećaja i nestabilnosti u poslovanju.
- Zaraza inicirana informacijama- kao što i sam naziv govori, do krize dolazi zbog širenja informacija o lošem poslovanju nekih banaka. Potaknuti takvim informacijama, ne znajući koje su sve banke izložene riziku, depozitari počinju povlačiti svoje depozite iz svih banaka.
- Institucionalna zaraza- do sustavne krize dolazi zbog direktne povezanosti i međuovisnosti banaka na međubankovnom tržištu, ponajviše iz razloga međusobnog kreditiranja banaka koje dovodi do povećanja rizika poslovanja i svih banaka u sustavu. Naime, ukoliko neka banka postane privremeno nelikvidna, svoju likvidnost može postići naplatom međubankarskih potraživanja, što može dovesti do nestabilnosti i nelikvidnosti cijelog bankarskog sustava u cjelini.

U svom istraživanju za HNB, Krznar (2009.) opisuje brzinu i načine širenja izravne zaraze kroz tri glavne strukture međubankovnog tržišta:

- Potpuna struktura: smatra se da će zaraza teže nastati ako je banka izložena prema svim ostalim bankama u sektoru. Iako će u potpunoj strukturi do zaraze teže doći, ukoliko nastane, ona se brzo širi sustavom.
- Nepotpuna struktura: označava veću vjerojatnost širenja zaraze bankovnim sustavom jer su banke povezane sa manjim brojem banaka u sektoru.
- Struktura novčanog centra: u ovakvoj strukturi banka „novčani centar“ je povezana sa svim ostalim bankama, ali ostale (periferne) banke nisu međusobno povezane. Stoga, u slučaju propadanja banke koja predstavlja „novčani centar“ može doći do zaraze i svih ostalih banaka u sustavu zbog simetrične povezanosti sa tom bankom, dok propadanje neke od perifernih banaka ne bi imalo utjecaj na sustav u cjelini.

Osim kanala zaraze, Krznar (2009.) navodi i kanal prisilne rasprodaje imovine te kanal prekogranične bankovne zaraze. Uzroci prisilne rasprodaje imovine su najčešće slaba likvidnost i nefunkcioniranje globalnog međubankarskog tržišta.

Kao što i sam naziv govori, do prekogranične bankovne zaraze dolazi zbog nemogućnosti priljeva ili povlačenja kredita od banaka majki prema bankama kćerima, što dovodi banke kćeri u probleme.

2.3. Uzroci bankovnih kriza

Dosadašnja istraživanja pokazala su da postoji mnoštvo čimbenika koji uzrokuju bankarske poremećaje. Krizu, pojedinačnu ili sustavnu, mogu uzrokovati čimbenici iz nestabilnog makroekonomskog okruženja te mikroekonomski čimbenici, odnosno loše poslovanje unutar banke.

Tablica 1. uzroci bankarskih kriza

Makroekonomski uzroci	Mikroekonomski uzroci
<ul style="list-style-type: none">• visoka stopa inflacije• visoke kamatne stope• niska stopa rasta BDP-a• brza liberalizacija fin. tržišta• sustav osiguranja depozita• efikasnost pravnog sustava• nedostaci regulative i supervizije• tečajni sustav• domaći i vanjski šokovi• brzi rast kreditnog portfelja• nerazvijenost financijske infrastrukture• osjetljivost financijskog sustava na nagli odljev sredstava• problem „prenošenja“-(problem poslovanja jedne banke utječe na poslovanje ostalih)	<ul style="list-style-type: none">• Loše upravljanje• Neusklađenost aktive i pasive banke• Akcije menadžmenta• Kvaliteta aktive• Prevare• Oblici operativnog rizika-(slaba interna kontrola, problemi sa inf. sustavom, itd.)• Kozmetičko računovodstvo

Izvor: izrada autora prema Miletić (2008.) i Prga (2006.)

Tablica 1 prikazuje neke od najvažnijih makroekonomskih i mikroekonomskih uzročnika bankarskih kriza. Miletić (2008.) u svom istraživanju kao najvažnije makroekonomske uzroke izdvaja:

- Makroekonomska nestabilnost – visoke i promjenjive kamatne stope te usponi i padovi ekonomske aktivnosti najizravni su makroekonomski uzroci koji utječu na poslovanje banaka
- Neučinkovitost regulatora i supervizora - mogu imati veliki utjecaj na stabilnost bankovnog poslovanja. Popustljivi nadzor, te neprimjerena i nenametljiva regulacija mogu prouzročiti ulazak nekvalificiranih vlasnika u bankarstvo.
- Inflacija – visoka stopa inflacije sprječava razvitak financijskih tržišta, potiče na pretjerano zaduživanje, utječe na promjene cijena proizvoda i usluga čime se povećava vjerojatnost nastanka bankrota u ekonomiji.

- Liberalizacija –povećava se izloženost kreditnom i deviznom riziku jer u uvjetima liberalizacije bankarstvo postaje dostupno i ulagačima koji nisu pouzdani jamci za zdravo i stabilno upravljanje poslovanjem.
- Pravna infrastruktura – neprimjerena pravna i zakonska infrastruktura te nepouzdanost informacija često dovode do neučinkovite provedbe poslovnih odluka.

Nadalje, kao najvažnije mikroekonomske uzroke Miletić (2006.) izdvaja:

- Loše upravljanje – loši rezultati poslovanja nastaju zbog slabe kreditne politike, lošeg planiranja, lošeg sustava unutarnjih kontrola, brzog rasta
- Slabi unutarnji kontrolni regulatori – slab sustav praćenja, donošenje krivih odluka o posuđivanju, slabi mehanizmi interne revizije, neke su od naznaka loših kontrolnih regulatora.
- Kozmetičko računovodstvo –javnosti, dioničarima te nadzornim vlastima se skriva stvarno stanje poslovanja, kako bi se dobilo na vremenu rješavanja nekog problema.
- Prevare – jedan od najučestalijih modela prijevara je posuđivanje kroz kompanije na papiru i nepostojanje jamstava, bankarevo kupovanje aktive banke po niskoj cijeni itd.

Tablica 2. problemi koji su pridonijeli propasti banaka

Nedostatak- problem	%
Nepostojanje ili neuvažavanje kreditnih politika	81%
Neprimjereni sustav osiguranja usklađenosti s internim politikama i bankarskim zakonima	69%
Neprimjeren nadzor nad ključnim djelatnicima ili odjelima	63%
Neprimjeren sustav za identificiranje problematičnih kredita	59%
Odlučivanje kod kojeg dominira jedna osoba	57%
Nepostojanje ili nepridržavanje ALM politika	49%
Zloupotreba položaja	35%

Izvor: Prga, I.(2006.) ; Stabilnost hrvatskog bankovnog sustava- jesu li bankovne krize prošlost?

U tablici je prikazana razina učestalosti pojedinačnih problema koje pridonose propasti banaka prikazanih u postotcima. Vidljivo je da su glavni uzroci koji su pridonijeli propasti pogrešne kreditne politike, loše upravljanje te propusti unutar kontrolnih procedura unutar banaka.

3. RJEŠENJA POJEDINAČNIH I SUSTAVNIH BANKARSKIH KRIZA

3.1. Uobičajene metode rješenja pojedinačnih i sustavnih bankarskih kriza

Direktiva o oporavku i sanaciji kreditnih institucija i investicijskih društava nacionalnim tijelima EU-a omogućuje da se suoče s mogućim bankovnim krizama djelujući na trima razinama:

1. Priprema i sprečavanje
2. Rana intervencija
3. Sanacija, kada je ugrožen opstanak banke.

3.1.1. Priprema i sprječavanje

Uzimajući u obzir utjecaj koji bi propast banke mogla izazvati zbog prirode njenog poslovanja, njene dioničarske strukture, međusobne povezanosti s ostalim institucijama ili općenito sa financijskim sustavom, te rizik da bi se njena propast i kasnija likvidacija u redovnom postupku u slučaju insolventnosti mogla značajno negativno odraziti na financijska tržišta ili na šire gospodarstvo, država članica osigurava da nadležna i sanacijska tijela odrede sadržaj i detaljne planove oporavka i sanacije, vremenski rok za izradu planova te učestalost ažuriranja.

Planovi oporavka sadržavaju niz mjera koje banka mora poduzeti radi obnavljanja financijskog položaja te uključuju stresne scenarije na razini cijelog sustava. Država članica zahtijeva da planovi uključuju odgovarajuće uvjete i postupke za osiguranje pravovremene provedbe mjera oporavka. EBA (European Banking Authority) izdaje smjernice kojima se detaljnije određuje niz scenarija.

Planovi oporavka se dostavljaju nadležnom tijelu koje procjenjuje primjerenost planova uzimajući u obzir da li bi predložene mjere omogućile održivost redovnog poslovanja te učinkovitost i brzinu kojom bi se mjere mogle provesti. Ukoliko se utvrdi da postoje nedostaci ili prepreke provedbe plana, nadležno tijelo zahtijeva od institucije da izmijeni plan.

Ako nadležno tijelo procjeni da predložene mjere ne bi adekvatno uklonile nedostatke ili prepreke, nadležno tijelo može naložiti instituciji da:

- a) Smanji profil rizičnost, uključujući likvidnosni rizik;
- b) Omogući mjere pravovremene dokapitalizacije;
- c) Preispita strategiju i strukturu institucije;
- d) Promijeni strategiju financiranja s ciljem povećanja otpornosti temeljnih linija poslovanja i ključnih funkcija;
- e) Uvede promjene u upravljačku strukturu.⁹

Osim planova oporavka, druga preventivna mjera sprječavanja je tzv. ex ante sanacijski fond koji bi se mogao upotrijebiti u slučajevima propadanja banaka, te ga mora osnovati svaka država članica. Sanacijskim fondom u Republici Hrvatskoj upravlja Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka. Sredstvima sanacijskog fonda se omogućava privremena potpora bankama kojima je potrebna sanacija u obliku jamstava, kredita, kupovine imovine ili kapitala za prijelazne banke. Isto tako, mogu se upotrebljavati za isplatu naknade dioničarima ili vjerovnicima te za pokrivanje gubitaka ili dokapitalizaciju banke.

3.1.2. Rana intervencija

Mjere rane intervencije koriste se kada se naglo pogoršava financijsko stanje banke u pogledu likvidnosti, sve većeg stupnja korištenja financijske poluge, loših kredita ili koncentracije izloženosti. U skladu sa Direktivom za oporavak i sanaciju kreditnih institucija i investicijskih društava, nadležna tijela mogu poduzeti neke od sljedećih mjera:

- poduzimanje mjera iz plana oporavka
- zahtijevati od upravljačkog tijela da utvrdi mjere za rješavanja utvrđenih problema i izradi program djelovanja za rješavanje tih problema kao i vremenski raspored za njegovu provedbu
- zahtijevati od upravljačkog tijela da sazove skupštinu dioničara ili je izravno sazvati ako upravljačko tijelo ne ispuni taj zahtjev te zahtijevati da dioničari razmotre donošenje određenih odluka
- zahtijevati smjenu ili zamjenu jednog ili više članova upravljačkog tijela ili višeg rukovodstva ako se ustanovi da nisu u stanju izvršavati svoje dužnosti

⁹ Službeni list Europske unije (2014), Direktiva 2014/59/EU Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi okvira za oporavak i sanaciju kreditnih institucija i investicijskih društava, odjeljak 2, čl. 6..

- zahtijevati od upravljačkog tijela da prema potrebi izradi plan pregovora o restrukturiranju duga s nekima od svojih vjerovnika
- zahtijevati promjene u poslovnoj strategiji banke
- zahtijevati promjene pravne ili operativne strukture
- prikupljati sve informacije i prosljeđivati ih sanacijskom tijelu kako bi se ažurirao plan sanacije i pripremio za moguću sanaciju i vrednovanje imovine i obveza.

U slučaju kada navedene mjere nisu dovoljne za poboljšanje financijske situacije banke, nadležna tijela mogu zahtijevati smjenu višeg rukovodstva ili upravljačkog tijela u cijelosti ili pojedinih članova te imenovati privremenog upravitelja koji će rukovoditi upravljačkim tijelom.

3.1.3. Sanacija

Sanacija banke je krajnja mjera koja se primjenjuje kada mjere rane intervencije ne rezultiraju oporavkom banke ili ukoliko se ocijeni da je financijski oporavak banke nerealan.

Sanacija podrazumijeva reorganizaciju banke s teškoćama u poslovanju putem uspostavljanja novih financijskih odnosa te je često povezana sa pročišćavanjem kapitala; nagomilani (postojeći) gubici se kompenziraju s raspoloživim vlastitim kapitalom (smanjivanje kapitala), i na kraju se unosi novi vlastiti kapital (povećanje kapitala).¹⁰

Metode sanacije kao što su odvajanje imovine, prodaja te prijenos imovine, ovisit će o pojedinačnoj banci i sanacijskom planu koji je za nju pripremljen. Sa druge strane, sanacija uključuje znatne fiskalne troškove te povećanje fiskalnog deficita koji može narušiti ukupnu makroekonomsku stabilnost.

3.2. Kritički stavovi državne intervencije spašavanja banaka

Od 1920. godine nacionalne su vlasti na skoro svakom kontinentu, počevši od SAD-a, do Europe i Azije, bile primorane intervenirati u spašavanju bankovnog sektora. Razina državnih potpora bankama se sve više povećavala, što nam govori i podatak da su troškovi spašavanja banaka u SAD-u od strane države do 2010. godine dosegli čak 50 bilijardi eura; dok su vlade u EU odobrile 311,4 milijardi eura za kapitalne injekcije; 2,92 milijarde eura kao garancije za

¹⁰ Definicija preuzeta sa internetske stranice www.moj-bankar.hr

obveze; 505,6 milijardi eura likvidnosne potpore bankama. Sukladno tome, može se reći kako su najveće bankovne institucije na svijetu ili u rukama države ili pod državnom zaštitom.¹¹

Stavovi i mišljenja vezana uz državnu intervenciju spašavanja banaka su podijeljena.

Zagovornici državnih intervencija smatraju kako je financijska potpora države u oporavku banaka izuzetno važna jer propast banke može ostaviti trajne posljedice na cijelo gospodarstvo, stoga su regulatorne intervencije potrebne kako bi se vratilo povjerenje društva u bankovni sustav. Također, ističu da državna financijska potpora ne potiče negativne učinke na bankarski sektor, već se nastoji disciplinirati ponašanje banaka.

Protivnici, međutim, ističu da ovakve radnje čine više štete nego dobra za bankarski sektor te da još više povećavaju rizik moralnog hazarda. Isto tako, smatraju da na vladine intervencije utječe i interes političara.

U konačnici, stručnjaci se slažu da se banke koje propadaju trebaju sanirati samo ako zadovoljavaju uvjet za sanaciju. Sanacije se često provode na brzinu te se nikad, zapravo, ne zna kako je povezana sa drugima i hoće li za sobom povući i druge banke. Rizik je neizbježan jer se sanacije provode sa manjkom informacija i nisu uvijek uspješne.

3.3. Procjena društvenih troškova i koristi

Kod spašavanja banaka od bankrota najprije se pristupa unutarnjem spašavanju, odnosno financiranju vlastitim sredstvima banke, što znači da će troškove u prvom redu snositi dioničari i vjerovnici banke, a zatim će se financirati iz sanacijskog fonda. Ukoliko vlada smatra da banke ne mogu same podnijeti troškove, potrebna je državna intervencija. Spašavanje banke državnom intervencijom prelama se preko poreznih obveznika koje treba uvjeriti da odluka o sanaciji ide u njihovu korist, a ne u korist banaka, odnosno njihovih vlasnika. Zbog toga je od velike važnosti detaljno informirati javnost zašto se poduzimaju određene mjere prema nesolventnim bankama, jer se u suprotnom otvara sumnja u korupciju te pogodovanje bankama.

Postavlja se pitanje zašto je država zainteresirana za preživljavanje nesolventne banke? Odgovor na to pitanje leži u procjeni društvenih troškova stečaja banke i društvenih koristi od

¹¹Hryckiewicz, A. (2014): What do we know about the impact of government interventions in the banking sector? An assessment of various bailout programs on bank behavior, *Journal of Banking & Finance*

nastavka njenog poslovanja. „Banka čiji su društveni troškovi prestanka rada visoki smatra se *sistemske važnom bankom*.“¹² Takva banka je od velike važnosti platnog prometa u zemlji te prestanak njezina rada može izazvati velike troškove za cjelokupno gospodarstvo. Stoga se banke često saniraju, ne iz razloga da se pomogne bankama, već društvu i gospodarstvu u cjelini kako bi se izbjeglo širenje društvenih troškova.

Problem koji se javlja kod svake sanacije je u tome što, kada se sanacija poduzme, mogući ishod koji bi se javio bez poduzimanja sanacije prestaje biti vidljiv u stvarnoj povijesti. Odnosno, ne mogu se usporediti troškovi sanacije s, vjerojatno većim, troškovima koji bi nastupili bez sanacije. Nakon provedene sanacije kroz razne rasprave i ex post analize se stavlja u omjer troškovi sanacije te vidljive koristi od sanacije, odnosno prihod koji je država kasnije ostvarila. No takve analize nisu potpune, jer rezultat ne uključuje i troškove koji bi nastupili bez sanacije.

¹² HUB ANALIZE; Sanacije banaka u Hrvatskoj: 15 godina poslije ; 2015.god.

4. METODE RESTRUKTURIRANJA BANKOVNOG SEKTORA

4.1. Definiranje pojma sanacije i restrukturiranja bankovne firme

Prema Zakonu o sanaciji kreditnih institucija i investicijskih društava (Narodne novine, br. 19/15) sanacija je primjena instrumenta sanacije ili alternativnih izvora financiranja korištenjem državnih instrumenata financijske stabilizacije (isključivo u slučaju sistemske krize) kako bi se postigao barem jedan od ciljeva, a to su:

- Osiguravanje kontinuiteta ključnih funkcija
- Izbjegavanje većeg štetnog učinka na financijsku stabilnost, posebno sprječavanjem širenja štetnih učinaka na financijski sustav, uključujući i njihovo širenje na tržišnu infrastrukturu, te održavanje tržišne discipline
- Zaštita javnih sredstava tako da se na najmanju moguću mjeru svede oslanjanje na izvanrednu javnu financijsku potporu
- Zaštita deponenata koji imaju osigurane depozite
- Zaštita sredstava i imovine klijenata.

4.2. Izbor modela sanacije i restrukturiranja

Sanaciju banaka moguće je provesti koristeći jedan ili više instrumenata sanacije, a navode se sljedeći:

1. Instrument prodaje imovine
2. Instrument prijenosa imovine
3. Instrument odvajanja imovine
4. Instrument unutarnje sanacije (bail-in)

Sanacijsko tijelo pri primjeni sanacijskih instrumenata i izvršavanju ovlasti za sanaciju osigurava da se sanacija provodi u skladu sa sljedećim načelima:¹³

1. dioničari institucije u sanaciji prvi snose gubitke
2. vjerovnici institucije u sanaciji snose gubitke nakon dioničara u skladu s redoslijedom prvenstva njihovih tražbina

¹³ Narodne novine (2015) Zakon o sanaciji kreditnih institucija i investicijskih društava, Narodne novine br. 19/15, Čl.7

3. zamjenjuju se upravljačko tijelo i više rukovodstvo institucije u sanaciji, osim u slučajevima kada je zadržavanje upravljačkog tijela ili višeg rukovodstva zbog pružanja sveobuhvatne pomoći nužno za postizanje ciljeva sanacije
4. upravljačko tijelo i više rukovodstvo institucije u sanaciji dužno je pružiti svu pomoć u cilju postizanja ciljeva sanacije
5. fizičke i pravne osobe koje su odgovorne za propast institucije snose odgovornost u skladu s odredbama važećih propisa iz područja građanskog ili kaznenog prava
6. prema vjerovnicima koji u slučaju otvaranja stečajnog postupka ulaze u isti isplatni red postupaju se na jednak način osim ako ovim Zakonom nije drukčije propisano
7. vjerovnici u skladu sa zaštitnim mjerama, ne trpe veće gubitke od onih koje bi pretrpjeli ako bi nad institucijom bio otvoren stečajni postupak
8. osigurani depoziti su u potpunosti zaštićeni kao i tražbine zaštićene sustavom zaštite ulagatelja u skladu sa zakonom kojim se uređuje tržište kapitala i
9. sanacijske mjere poduzimaju se u skladu s odredbama o zaštitnim mjerama.

4.2.1. Instrument prodaje imovine

Instrument prodaje provodi se prodajom, osim prijelaznoj instituciji, i nekom drugom kupcu:

- a) Imovine, prava ili obveze institucije u sanaciji u cijelosti ili djelomično ili
- b) Dionica ili drugih vlasničkih instrumenata izdanih od strane institucije u sanaciji.¹⁴

Nadležno tijelo isplaćuje iznos dobiven od prodaje: dioničarima (ukoliko je izvršena prodaja njihovih dionica ili drugih vlasničkih instrumenata) te banci (ukoliko je prodaja imovine, prava ili obveza banke u sanaciji izvršena prijenosom sa banke na kupca).

Kupac koji stječe vlasničke instrumente u sanaciji stječe sva imovinska i glasačka prava te može nastaviti koristiti sva prava banke u sanaciji u odnosu na prenesenu imovinu, prava i obveza. Korištenje instrumenta prodaje dobiva puni smisao ukoliko se ta prodaja vrši kupcu koji je spreman sa dodatnim ulaganjima sanirati banku i dovesti je do nivoa da ispunjava sve regulativne uvjete koji se zahtijevaju od vlasnika banke.

¹⁴ Narodne novine (2015) Zakon o sanaciji kreditnih institucija i investicijskih društava, Narodne novine br. 19/15, Čl. 57.

4.2.2. Instrument prijelazne institucije

Instrument prijelazne institucije provodi se prijenosom dionica ili drugih vlasničkih instrumenata te prijenosom imovine, prava ili obveza banke na prijelaznu instituciju.

Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka donosi odluku o osnivanju prijelazne institucije te istu dostavlja Hrvatskoj narodnoj banci, odnosno Hrvatskoj agenciji za nadzor financijskih usluga. Primjenom ovog instrumenta ukupna vrijednost prenesenih obveza na prijelaznu instituciju ne smije biti veća od vrijednosti prenesenih prava i imovine.

HNB izdaje privremeno odobrenje za rad prijelazne institucije te navodi rok u kojem nije dužna ispunjavati zakonske uvjete za dobivanje odobrenja za rad.

Ovlasti sanacijske uprave pridaju se upravi prijelazne institucije, dok ovlasti nadzornog odbora izvršava Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka koja određuje rok sanacijskoj upravi za usvajanje strategije i profil rizičnosti prijelazne institucije.

DAB će donijeti odluku o prestanku statusa prijelazne institucije u sljedećim slučajevima:¹⁵

- Ako proda imovinu, prava ili obveze ili njihov pretežiti dio ili
- Ako je imovina u cijelosti naplaćena i obveze podmirene.

Prijelazna institucija prestaje postojati ako se spoji s drugim društvom danom upisa novog društva u sudski registar ili ako se pripoji drugom društvu danom upisa pripajanja u sudski registar. Ako ne nastupe neke od navedenih okolnosti DAB će donijeti odluku o prestanku statusa prijelazne institucije istekom roka od dvije godine ili će produžiti rok ako to osigurava kontinuitet ključnih funkcija prijelazne institucije.

4.2.3. Instrument odvajanja imovine

Instrument odvajanja imovine koristi se u situacijama kada bi prodaja imovine u likvidaciji ili stečaju negativno utjecala na financijska tržišta ili za postizanje najvećeg prihoda od unovčenja te kako bi se osiguralo redovito funkcioniranje banke u sanaciji. Instrument odvajanja imovine ne može se koristiti samostalno, već samo u kombinaciji sa nekim od drugih navedenih instrumenata. Odluku o prijenosu imovine, prava ili obveza banke u sanaciji

¹⁵ Narodne novine (2015) Zakon o sanaciji kreditnih institucija i investicijskih društava, Narodne novine br. 19/15, Čl. 63.

na jednog ili više nositelja upravljanja imovinom donosi Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka.

Nositelj upravljanja imovinom upravlja imovinom u cilju postizanja najveće moguće vrijednosti te imovine i prava, te naknadu za stečenu imovinu, prava ili obveze uplaćuje Državnoj agenciji za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka koja se, naposljetku, isplaćuje banci u sanaciji.

4.2.4. Instrument unutarnje sanacije (bail-in)

Ako je odlukom o sanaciji određeno da se sanacija provodi putem instrumenta unutarnje sanacije Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka će tom odlukom odrediti da se ona provodi putem:

- a) Povećanjem temeljnog kapitala institucije ili subjekta u mjeri dovoljnoj da bi institucija ili subjekt ponovno ispunjavao uvjete potrebne za dobivanje odobrenja za rad, nastavio pružati usluge za koje je dobio odobrenje za rad i održavao povjerenje tržišta ili
- b) Pretvaranja tražbina i dužničkih instrumenata u dionice ili druge vlasničke instrumente ili smanjenja glavnice tražbina i dužničkih instrumenata koji se prenose:
 - Na prijelaznu instituciju s ciljem osiguravanja kapitala prijelazne institucije ili
 - Primjenom instrumenta prodaje ili instrumenta odvajanja imovine.¹⁶

Banke mogu primjenjivati bail-in instrument samo ako postoji mogućnost da će primjenom istog, zajedno sa drugim mjerama, uključujući mjere koje se provode u skladu sa planom sanacije, ponovno uspostaviti zadovoljavajući financijski položaj te dugoročnu održivost.

U skladu sa Direktivom o oporavku i sanaciji kreditnih institucija i investicijskih društava sanacijska tijela neće izvršiti ovlasti otpisa ili konverzije u odnosu na sljedeće obveze:

- osigurani depoziti
- osigurane obveze, uključujući pokriveno obveznice i obveze u financijskih instrumenata koji se rabe za zaštitu od rizika i čine sastavni dio imovine za pokriće
- sve obveze nastale upravljanjem imovinom i novcem klijenata

¹⁶ Narodne novine (2015) Zakon o sanaciji kreditnih institucija i investicijskih društava, br. 19/15, čl. 65

- sve obveze nastale fiducijarnim odnosom između banke i druge osobe
- obveze prema institucijama čiji je izvorni rok dospijeca kraći od sedam dana
- obveze s preostalim rokom dospijeca kraćim od sedam dana koje se duguju sustavima
- obveze prema zaposleniku (plaće i mirovinska davanja), vjerovniku, poreznim tijelima, sustavima osiguranja depozita.

Korištenje instrumenta unutarnje sanacije se na neke obveze ne primjenjuje ukoliko vrijednost obveze nije moguće u razumnom roku smanjiti ili je isključenje tih obveza nužno u cilju omogućavanja kontinuiteta ključnih funkcija te izbjegavanja širenja negativnih učinaka na financijski sustav te gubitaka drugih vjerovnika. Pri tome se slijedi načelo da gubitke prvo snose dioničari, a zatim vjerovnici banke u sanaciji.

Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka utvrđuje iznos za koji se moraju otpisati obveze kako bi vrijednosti imovine bila jednaka vrijednosti obveza, te iznos obveza koje se moraju pretvoriti u dionice ili druge vlasničke instrumente kako bi se osigurala potrebna stopa kapitala.

Primjenom instrumenta unutarnje sanacije DAB može smanjiti vrijednost ili izvršiti pretvaranje obveza na način da prvo smanji vrijednost osnovnog, zatim dodatnog te dopunskog kapitala, nakon čega slijedi smanjenje glavnice duga te preostalog iznosa obveza u mjeri u kojoj je to moguće i potrebno. DAB može primijeniti *stopu pretvaranja* koja predstavlja odgovarajuću naknadu pogođenom vjerovniku za gubitke koje je pretrpio zbog smanjenja vrijednosti i pretvaranja.

Banka nad kojom je primijenjen instrument unutarnje sanacije je dužna u roku od 30 dana od otvaranja postupka unutarnje sanacije izraditi plan reorganizacije poslovanja koji sadržava mjere kojima se osigurava obnavljanje poslovanja te se planom utvrđuju glavne slabosti banke u sanaciji. Plan reorganizacije poslovanja uključuje:

- detaljnu analizu čimbenika, problema i okolnosti koji su doveli do propasti banke
- reorganizaciju poslovanja, promjene u organizacijskoj strukturi
- prestanak pružanja usluga koje rezultiraju gubitkom
- restrukturiranje postojećih djelatnosti
- prodaju imovine, te druge aktivnosti koje uspostavljaju dugoročnu održivost poslovanja.

DAB vrši procjenu da li provedba osigurava ponovnu uspostavu dugoročne održivosti poslovanja te je dužna odobriti plan reorganizacije u roku od 30 dana od njegova primitka.

Nakon što se iskoriste navedeni sanacijski instrumenti potrebna je intervencija države, odnosno koriste se državni instrumenti kako bi se izbjegao stečaj banke koje provodi Ministarstvo financija u ime Republike Hrvatske.

Državni instrumenti financijske stabilizacije su:¹⁷

- instrument javnih potpora za vlasnički kapital (uključuje povećanje temeljnog kapitala uplatom instrumenata redovnog, dodatnog te dopunskog kapitala),
- instrument privremenog javnog vlasništva (prijenos banke u privremeno državno vlasništvo).

4.3. Troškovi i koristi sanacije i restrukturiranja

Sve do nedavno, troškovi spašavanja banaka ispostavljali su se državnom proračunu, odnosno troškovi su se lomili preko leđa poreznih obveznika. Donošenjem Zakona o kreditnim institucijama nastupaju velike promjene u snošenju troškova. Naime, troškove sanacije više ne snose porezni obveznici, već sama banka, odnosno njezini dioničari i vjerovnici. Nakon što se istroše vlastita sredstva financiranja, banka se financira iz sanacijskog fonda. Kao što je i već ranije spomenuto sanacije banaka se provode, ne samo u korist banke, već u korist cijelog društva u cjelini, jer u suprotnom, prestanak rada sistemski važne banke imao bi poražavajući odraz na cijelo gospodarstvo u cjelini. Stoga je u korist i društvu i bankama da se provođenjem sanacije spase sistemski važne banke. U nastavku će se dati prikaz troškova sanacija banaka na teret države i poreznih obveznika, te primjer sanacije banke gdje troškove sanacije snosi sama banka, odnosno njezini dioničari i vjerovnici.

4.3.1. Troškovi i koristi sanacije banaka u Hrvatskoj

90-ih godina u Hrvatskoj provedene su tri linearne sanacije. Mjere koje su provedene za ozdravljenje bankarskog sustava bile su državne obveznice i pretvorba devizne štednje u javni dug. Prva linearna sanacija provedena je 1991. god izdavanjem tzv. Velikih obveznica u svrhu

¹⁷ Narodne novine (2015) Zakon o sanaciji kreditnih institucija i investicijskih društava, br. 19/15, čl. 80

dokapitalizacije velikih poduzeća, koji su ujedno i bili najveći dužnici banaka. Druga sistemska linearna sanacija provedena je pretvorbom devizne štednje u javni dug RH čiji su depoziti u različitim valutama preračunati u DEM sa obvezom isplate na 10 godina uz kamatnu stopu od 5%. Treća linearna sanacija vezana je uz reguliranje vanjskog duga nasljeđenog od bivše SFRJ.

Nakon provedenih linearnih sanacija banaka, jedino je Zagrebačka banka uspješno održavala poslovanje. Banke su i dalje nastavljale sa odobravanjem kredita poduzećima, stoga je očito da linearna sanacija nije sadržavala ključne mjere koje bi dovele do promjena u dotadašnjem poslovanju te su ostale velike banke (Privredna, Riječka, Slavonska, Splitska, Dubrovačka) morale biti dodatno sanirane. Njima se 1999. priključuje i Croatia banka, kao jedina banka osnovana nakon 1990. koja je sanirana.

1996. provedena je sanacija Splitske, Riječke te Privredne banke Zagreb kao posljedica lošeg poslovanja u razdoblju od 1991.- 1996. god. Naime, u sve tri banke zabilježena je postojanost velikog obujma nenaplativih plasmana od kojih je 90% otpadalo na velika poduzeća u državnom vlasništvu, što je banke dovelo do nesolventnosti. Udio loših plasmana banaka prikazani su u sljedećoj tablici.

Tablica 3. Loši plasmani saniranih banaka, u milijunima kuna

	Ukupni loši plasmani banke	U tome: plasmani preneseni na Agenciju	Loši plasmani u kapitalu banke	loši plasmani u ukupnim plasmanima banke svih banaka	Loši plasmani u plasmanima
Splitska banka	799	454	231,6%	16,3%	2,7% ^a
Riječka banka	829	246	142,2%	29,9%	2,8% ^b
Privredna banka Zagreb	7.920	4.559 ^a	267,9%	nema podatka	25,1% ^c

Izvor: Jankov, Lj.; Problemi banaka: uzroci, načini rješavanja i posljedice, 2000.

Prema Jankov (2000.) sve tri sanacije obilježavaju:

- *prijenos loših plasmana* na posebnu agenciju: kod sve tri sanacije dio loših plasmana prenio se na Državnu agenciju za osiguranje štednih uloga i sanaciju, a drugi dio loših plasmana se otpisivao na teret kapitala banaka.

- *dokapitalizacija*: nakon što je provedeno otpisivanje loših plasmana, država je provela dokapitalizaciju svake banke do razine minimalne adekvatnosti kapitala
- *promjena dioničara banke*: novi dioničar banaka postala je Agencija, dok su stare dionice, čiji su vlasnici bili poduzeća u državnom vlasništvu, poništene
- *promjena uprave banke*: postavljena je nova uprava koji su za svoj rad odgovarali Agenciji.

1998. izvršena je sanacija i Dubrovačke banke koja se temeljila na istom modelu kao i prethodne tri sanacije.

Tablica 4. Dug središnje države radi sanacije banaka, na kraju razdoblja u milijunima USD i postotcima

	1991.	1995.	1996.	1997.	1998.
1. Domaći dug središnje države	4.106,0	3.083,1	2.982,2	2.317,7	2.192,5
1.1 Linearna sanacija banaka	4.106,0	3.007,9	2.419,9	1.789,9	1.614,0
1.2 Pojedinačna sanacija banaka	0,0	0,0	473,7	405,8	484,2
1.3 Ostali domaći dug	0,0	75,2	88,6	122,0	94 , 2
2. Inozemni dug središnje	149,7	1.085,3	2.557,3	3.065,6	3.444,8
U tome: obveznice serije A i B	0,0	0,0	1.464,2	1.428,4	1.404,6
3. Ukupni dug središnje države (1+2)	4.255,7	4.168,4	5.539,5	5.383,3	5.637,3
4. Obveze banaka prema RH	0,0	0,0	760,5	652,8	666,9
5. Dug radi sanacije banaka (1.1+1.2+2.1-4)	4.106,0	3.007,9	3.597,3	2.971,3	2.836,0
6. Bruto domaći proizvod (BDP)	18.180,4	18.811,1	19.871,1	19.946,5	21.320,2
7. Udio sanacije u ukupnom dugu (5./3. u %)	96,5	72,2	64,9	55,2	50 , 3
8. Udio ukupnog duga u BDP-u (3./6. u %)	23,4	22,2	27,9	27,0	26 , 4

Izvor: Jankov, Lj.; Problemi banaka: uzroci, načini rješavanja i posljedice, 2000.

Tablica prikazuje ukupan dug središnje države na kraju razdoblja provedenih sanacija. Fiskalni troškovi sanacije banaka predstavljaju zbroj troškova linearnih sanacija i pojedinačnih sanacija i predstavljaju glavnu komponentu duga središnje države.

Ukupni fiskalni troškovi u navedenom razdoblju procjenjuju se na oko 31% godišnjeg BDP-a. ti su troškovi nastali u sljedećim vremenskim razdobljima:

- 1991. država izdaje obveznice za linearnu sanaciju banaka u iznosu od 22,6% BDP-a (5,6% se odnosi na tzv. Velike obveznice)

- Od 1993.-1996. izdane su različite obveznice za plaćanje kamate i refinanciranje obveznica za staru deviznu štednju u iznosu od 1,2% BDP-a.
- 1996. izdaju se različite obveznice za sanaciju Riječke, Splitske i Privredne banke Zagreb u iznosu od 6,1% BDP-a
- 1998. izdane su obveznice za sanaciju Dubrovačke banke u iznosu od 0,8% BDP-a. (Jankov, 2000.)

Hrvatska spada u zemlje sa najvećim fiskalnim troškovima sanacije banaka čija je otplata duga predstavljala veliki teret za državni proračun iz čega se može zaključiti da je spašavanje banaka išlo preko leđa države te poreznih obveznika.

Tablica 5. Procjena ukupnih prihoda DAB-a u užem smislu od saniranih banaka bez procjene vrijednosti prenesene i preostale imovine

	Isplaćene dividende	Prihodi od prodaje			Prihodi od naknadne naplate*	Ostali prihodi	SVE UKUPNO
		Udjel	Iznos u valuti u mln	Iznos u mln KN			
Croatia banka	--	--	--	--			
Dubrovačka banka	--	100,0%	24,0 (€)	178,0			
Privredna banka	106,2	66,3%	300,0 (€)	2 ,314,8			
			137,4 (€)	1 ,023,0			
Riječka banka	46,7	33,7%	41,2 (\$)	329,2			
		85,0%	51,0 (€)	376,7			
Slavonska banka	0,3	35,0%	17,3 (DM)	66,7		114,0	
Splitska banka	3,7	57,5%	48,4 (€)	368,7			
		25,0%	37,7 (€)	278,2			
UKUPNO	166,9			4.935,3	1,800	114,0	7.016,2

Izvor: HUB ANALIZE; Sanacije banaka u Hrvatskoj: 15 godina poslije ; 2015.god.

Može se reći kako je koristi od sanacije banaka najviše imala Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka. Procjenjuje se da je DAB kroz sanaciju banaka ostvarila prihod od oko 7 milijardi kuna. Kroz provedene sanacije banke su imale koristi u manjoj mjeri jer se nije radilo o direktnoj sanaciji banaka. Veće koristi su imali građani države te velika poduzeća. Naime, prvom linearnom sanacijom dokapitalizirana su poduzeća, te se može govoriti kako je ustvari izvršena sanacija poduzeća. Druga linearna sanacija bila je u koristi građanima pretvorbom stare devizne štednje u javni dug RH.

4.3.2. Sanacija Jadranske banke (bail - in instrument)

Nad Jadranskom bankom otvoren je 09.10.2015. sanacijski postupak nakon što je HNB utvrdila da banka propada i da nije razumno očekivati da bi druge mjere privatnog sektora mogle spriječiti propadanje. Neovisna procjena imovine i obveza sačinjena od strane neovisnog procjenitelja (Deloitte d.o.o.) identificirala je ukupnu vrijednost imovine i obveza te potrebne ispravke vrijednosti navedene imovine koji su rezultirali ukupnim gubicima banke u iznosu od 846 milijuna kuna. Europska komisija odobrila je Shemu sanacije sukladno kojoj je Hrvatskom sanacijskom tijelu (DAB-u) dozvoljena sanacija Jadranske banke d.d. kao kreditne institucije čija imovina ne prelazi vrijednost od 1,5 milijardi eura.¹⁸

Sanacija Jadranske banke se razlikuje od dosadašnjih provedenih sanacija banaka u Hrvatskoj jer se provodi prema pravilima propisanim Europskom direktivom za oporavak i sanaciju banaka, odnosno prema novom *hrvatskom Zakonu o sanaciji kreditnih institucija i investicijskih društava*. Isto tako, velika razlika naspram dosadašnjih sanacija se odnosi i na snošenje sanacijskih troškova. Troškove sanacije po prvi puta u Hrvatskoj nisu snosili porezni obveznici niti državni proračun nego dioničari i vjerovnici banke te ostale kreditne institucije u RH putem sanacijskog fonda.

DAB je primjenom bail-in instrumenta (instrument unutarnje sanacije koji je također novost za praksu u saniranju banaka u HR) izvršio konverziju svih potraživanja (koji nisu bili osigurani prema Zakonu o osiguranju depozita) u temeljni kapital, odnosno u dionice banke te osigurao novi kapital za nastavak poslovanja. Ukupni utvrđeni gubici iznosili su 846 mil. kuna te su podmireni na teret postojećih dioničara i postojećeg kapitala banke. Krajnji trošak sanacije u DAB-u su procijenili na oko 300 milijuna kuna.

Nakon provedene sanacije, objavljen je javni poziv potencijalnim investitorima za preuzimanje banke. DAB i Hrvatska poštanska banka potpisale su 4. srpnja 2018. godine u Ministarstvu financija Ugovor o prodaji dionica Jadranske banke d.d. Šibenik kojim HPB postaje jedini vlasnik Jadranske banke d.d. Šibenik. Glavna skupština HPB-a odobrila je stjecanje kvalificiranog udjela (100%) u Jadranskoj banci za što se očekuje suglasnost HNB-a. HPB namjerava, odmah po stjecanju kvalificiranog udjela, provesti dokapitalizaciju Jadranske banke u iznosu od 110 milijuna kuna.¹⁹

¹⁸ Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka; Odluka o provođenju postupka sanacije nad Jadranskom bankom d.d.

¹⁹ Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka; Ugovor o prodaji dionica Jadranske banke

5. LIKVIDACIJA BANAKA

5.1. Teorijski praktični uzroci likvidacije banaka

Tesla banka, Credo banka, Istarska te Jadranska banka samo su neke u nizu banaka koje su likvidirane ili su u stečaju. Neke su, poput Jadranske banke, preuzete kako bi izbjegle stečaj (od strane HPB-a).

Likvidacija banaka je proces namirenja obveza te naplate potraživanja kako bi se sanirale kreirane obveze banke stvorene tijekom poslovanja. Likvidacija je proces kojem je cilj pravilna naplate vjerovnika prema prvenstvu naplate.

Banke u likvidaciji, kao i svako drugo trgovačko društvo, moraju u postupku prestanka društva provođenjem likvidacije postupati sukladno odgovarajućim odredbama Zakona o trgovačkim društvima te Zakona o kreditnim institucijama, kao i Odluke o primjeni odredbama zakona i drugih propisa iz nadležnosti HNB-a na kreditne institucije u likvidaciji.

Kad glavna skupština banke donese odluku o prestanku društva, temeljem zakonskih odredbi, prestaje joj važiti odobrenje za rad, a time prestaje važiti i odobrenje za pružanje financijskih usluga, kao i ostala odobrenja dana toj kreditnoj instituciji.

U tom su procesu korisnici kredita i dalje dužni ispunjavati svoje obveze preuzete temeljem ugovora o kreditu.

Ipak, mnoge likvidacije u HR su uzrokovane nemarnim i ciljanim odlukama koje su vodile gomilanju gubitaka banaka. Na taj su način mnoge male banke kupljene od strane velikih igrača, od kojih su neke kasnije prodane po znatno većoj vrijednosti. Najveći nedostatak je odobravanje loših kredita zbog pogodovanja pojedinim poduzećima te po nenaplativosti njihov otpis, dok propale tvrtke nastave djelovati pod novim imenom te ponovno dobivaju kredite.

Na taj se način gubitci banaka financiraju (HBOR-a) iz proračuna tj. na teret poreznih obveznika. Stoga je za buduće djelotvornije modele sanacije, restrukturiranja pa i same likvidacije banaka potrebno ojačati pravne regulative i nadzor kako bi se smanjile mogućnosti manipulacije procesima odobravanja kredita te kasnije sanacije gubitaka.

Upravo zbog mnogih neuspjelih sanacija i na teret poreznih obveznika te s ciljem smanjenja zloporabe i bogaćenja povlašćenih pojedinaca provedena su unapređenja u vidu uvjeta formiranja odluka o raspoređivanju plasmana i izvanbilančnih rizičnih stavki i utvrđivanja izloženosti banke, izrada uputa za jedinstvenu primjenu te donošenja odluke o raspoređivanju plasmana i izvanbilančnih rizičnih stavki i utvrđivanja izloženosti banke te formiranje uputa za primjenu kontnog plana za banke.

Iako su spomenute promjene donesene još 2015. od tada je provedena još je nekoliko banaka otišlo u stečaj te se nadaju restrukturiranju i stabilizaciji poslovanja. Posljednja je Tesla štedna banka koja je otišla u stečaj, te Štedbanka koja je likvidirana s tim da su namireni svi vjerovnici iz likvidacijske mase.

U sljedećim tablicama prikazane su banke i štedionice u procesu likvidacije ili stečaja u razdoblju od 1999. do 2018.

Tablica 6: Banke i štedionice u likvidaciji u Hrvatskoj

naziv banke/štedionice	Datum pokretanja likvidacije
Primorska banka d.d., Rijeka	21.6.2018.
Štedbanka d.d., Zagreb	27.12.2017.
Obrtnička štedna banka d.d., Zagreb	22.12.2010.
Križevačka banka d.d., Križevci (sada Internet Mobile Bank d.d., Križevci)	3.1.2005.
Investicijsko-komercijalna štedionica d.d., Zagreb	31.5.2000.

Izvor: HNB; dostupno na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/popis-kreditnih-institucija>

Tablica 7 : Banke i štedionice u stečaju u Hrvatskoj

Naziv banke/štedionice	Datum otvaranja stečaja
Tesla štedna banka d.d., Zagreb	30.3.2018.
Banka splitsko-dalmatinska d.d., Split	1.7.2016.
Nava banka d.d., Zagreb	1.12.2014.
Centar banka d.d., Zagreb	30.9.2013.
Credo banka d.d., Split	16.1.2012.
Alpe Jadran banka d.d., Split	15.5.2002.
Trgovačko-turistička banka d.d., Split	8.9.2000.
Glumina banka, Zagreb	30.4.1999.

Izvor: HNB; dostupno na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/popis-kreditnih-institucija>

5.2. Proces i posljedice likvidacije bankovne firme

Postoje dva načina otvaranja postupka likvidacije. Ukoliko otvaranje likvidacije donosi glavna skupština dioničara, riječ je o procesu redovne likvidacije, ukoliko nadzorno tijelo otvori postupak likvidacije, radi se o procesu prisilne likvidacije kreditne institucije.

5.2.1. Redovna likvidacija banke

O prestanku daljnjeg poslovanja banke, odnosno o otvaranju postupka redovne likvidacije banke, donosi glavna skupština dioničara iste. Banka mora imati najmanje dva likvidatora, odnosno fizičku osobu koja mora ispunjavati sve uvjete za imenovanje za člana uprave. Likvidatori su dužni, prije svega, zaustaviti sva poslovanja koja su u tijeku, podmiriti sve obveze prema dužnicima, naplatiti sva potraživanja i unovčiti imovinu banke. U procesu

redovne likvidacije mogu ulaziti u nove poslove, u mjeri u kojoj im to dozvoljava novonastala situacija, ali ne mogu primiti nove depozite i druga povratna sredstva.

Banka koja namjerava donijeti odluku o prestanku društva, dužna je izraditi i nadležnom tijelu dostaviti plan likvidacije, najkasnije tri mjeseca prije planiranog poziva na sazivanje glavne skupštine. Nadležno tijelo će u roku od najviše tri mjeseca od dana dostave plana likvidacije izdati pozitivno mišljenje o planu likvidacije ili rješenjem odbiti plan likvidacije ako procijeni da bi provođenje likvidacije moglo ugroziti prava vjerovnika ili narušiti sigurnost i stabilnost financijskog sustava. (...) Likvidatori su dužni nadležnom tijelu dostavljati izvješća o tijeku postupka redovne likvidacije.²⁰

5.2.2. Prisilna likvidacija banke

Nadležno tijelo (u RH je to Hrvatska narodna banka) donosi odluku o pokretanju prisilne likvidacije u sljedećim slučajevima:²¹

1. Ako nadležno tijelo procijeni da se posebnom upravom financijsko stanje banke ne može poboljšati, odnosno da nije sposobna ispunjavati svoje dospjele obveze, ali pod uvjetom da ne postoji razlog za otvaranje stečajnog postupka.
2. Ako glavna skupština dioničara odbije donijeti odluku o povećanju temeljnog kapitala
3. Ako je poništeno dopuštenje za rad
4. Ako procijeni da bi provođenje redovne likvidacije moglo izazvati štetu za vjerovnike
5. Ako je članu uprave ukinuta suglasnost za obavljanje funkcije člana uprave
6. Ako je glavna skupština donijela odluku o promjeni djelatnosti na način da će prestati pružati bankovne usluge.

Institucija nadležna za osiguranje depozita, tijekom postupka prisilne likvidacije, izvršava ovlasti nadzornog odbora banke i glavne skupštine dioničara te imenuje dva ili više likvidatora koji ispunjavaju sve uvjete za imenovanje člana uprave banke.

²⁰ Zakon o kreditnim institucijama (2018.), br. 19/15, čl. 250

²¹Narodne Novine (2015) Zakon o sanaciji kreditnih institucija i investicijskih društava, br 19/15, čl. 257

6. PRAVNI OKVIR DJELOVANJA

6.1. Pravni okvir likvidacije i sanacije bankovnih firmi

U mnogim državama članicama EU došlo je do propasti banaka tijekom posljednje financijske krize 2007. godine. Države članice su bile prisiljene spašavati banke novcem od poreznih obveznika, što je pokazalo da na razini Unije postoji značajan nedostatak potrebnih instrumenata kojim bi se rješavali problemi propadajućih kreditnih institucija. Propast kreditne institucije koja posluje i prekogranično, nema odraz samo na zemlju članicu u kojoj posluje, već na stabilnost financijskih tržišta u različitim državama članicama u kojima ona posluje. Stoga je u cilju svakoj državi članici da odgovarajućim mjerama i instrumentima sanira instituciju i spriječi daljnje širenje štete u sustavu.

Budući da je bilo neupitno treba li EU treba pokrenuti korjenitu reformu regulatornog okvira za financijske usluge kako bi se omogućilo djelotvorno upravljanje bankarskim krizama i smanjio njihov negativan utjecaj na cjelokupno financijsko tržište, Europski parlament je 15. svibnja 2014. god. *Direktivom 2014/59/EU o uspostavi okvira za oporavak i sanaciju kreditnih institucija i investicijskih društava* zadao cilj koji su nacionalne vlasti obvezne postići uz vlastite forme i metode provedbe.

Zakonom o sanaciji kreditnih institucija i investicijskih društava u zakonodavstvo Republike Hrvatske prenesena je Direktiva 2014/59/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 15. svibnja 2014. o uspostavi okvira za oporavak i sanaciju kreditnih institucija i investicijskih društava.²²

Pravilima za oporavak i sanaciju banaka:²³

- nacionalnim se tijelima pružaju jedinstveni instrumenti i ovlasti za učinkovito postupanje u slučajevima nacionalnih i prekograničnih banaka koje propadaju ili će vjerojatno propasti
- uvođenjem pravila za sanaciju vlastitim sredstvima, negativan učinak propadanja banaka na porezne obveznike svode se na najmanju moguću mjeru
- Osnivaju se sanacijski fondovi koje financira bankovni sektor kako bi se u slučaju potrebe pružila potpora bankama koje propadaju.

²² www.hnb.hr

²³ www.consilium.europa.eu

6.2. Institucionalna uporišta odluka i provedeni mehanizmi

Globalna financijska kriza 2007.- 2008. imala je negativne posljedice na cjelokupni bankovni sustav u europodručju. Bilo je vidljivo da su prijeko potrebne promjene koje će omogućiti stabilizaciju financijskog sustava. U tu svrhu, 2012. god. dogovoreno je kreiranje Bankovne unije kao nadnacionalnog okvira i sustava nadzora i sanacije na razini EU-a.

Na sve banke europodručja, kao i za zemlje izvan europodručja (koje se odluče priključiti), se primjenjuju jedinstvena pravila koja uključuju usklađivanje odgovornosti za nadzor, sanaciju i financiranje na razini EU-a. Pravila bankovne unije sprječavaju preuzimanje umjerenih rizika u bankovnom sustavu te osiguravaju odgovornost banaka za loše poslovanje i nastale gubitke.²⁴ Bankovnu uniju, osim jedinstvenih pravila, čine Jedinstveni nadzorni mehanizam te Jedinstveni sanacijski mehanizam o kojima će se nešto više reći u nastavku.

6.2.1. Jedinstveni nadzorni mehanizam

Jedinstveni nadzorni mehanizam (Single Supervisory Mechanism, SSM) predstavlja prvi stup bankovne unije čija je glavna zadaća provjera stanja financijskog zdravlja svih banaka u europodručju (ima ih oko 6000), u svrhu ostvarivanja financijske stabilnosti i integracije europodručja i jedinstvenog tržišta u cjelini. SSM čini **Europska središnja banka (ESB)** koja je odgovorna za funkcioniranje nadzornog mehanizma u cjelini, te nacionalna nadzorna tijela država članica koje u njemu surađuju.

ESB provodi izravan nadzor nad sistemski važnim bankama (oko 120 banka, što predstavlja čak 85% ukupne imovine njegova bankovnog sustava), čija imovina iznosi preko 30 milijardi eura ili najmanje 20% BDP-a države kojoj pripada sistemski važna banka. Isto tako, prati i nadzor nad manjim bankama (ima ih oko 3400) koje obavljaju nacionalna tijela te u bilo kojem trenutku može donijeti odluku početka nadziranja istih, u svrhu provođenja dosljednih nadzornih standarda.²⁵

Također ima ovlasti i za oduzimanje ili odobravanje dozvola za rad banaka, u suradnji sa nacionalnim tijelima te za izvršavanje sankcija istih, u slučaju neusklađenosti.

²⁴ Olgić Draženović, B.; Živić, D.; Vuković, M.; Bankovna unija-Mjera očuvanja fiskalne održivosti EU-a, Rijeka

²⁵ www.consilium.europa.eu/hr/policies/banking-union/single-supervisory-mechanism

Dok su nacionalna nadzorna tijela su odgovorna za nadzor i kontrolu manjih banaka na razini pojedine države članice, **Europsko nadzorno tijelo (EBA)** osigurava nadzor nad cjelokupnim europskim bankarskim sektorom. Kroz usklađene i učinkovite nadzore i propise omogućava bolje funkcioniranje unutarnjeg tržišta.

Glavna zadaća EBA-e je da, usvajanjem Obvezujućih tehničkih standarda i smjernica, pridonese stvaranju jedinstvenih europskih pravila u području bankarstva u cilju stvaranja jednakih uvjeta poslovanja za sve financijske institucije u cijeloj Europskoj uniji.²⁶

6.2.2. Jedinstveni sanacijski mehanizam

U cilju ojačanja povjerenja u bankovni sektor te uklanjanja negativne veze između banaka i država osnovan je Jedinstveni sanacijski mehanizam koji predstavlja 2. stup bankovne unije. Stupio je na snagu u siječnju 2016. god., a čine ga **Jedinstveni sanacijski odbor (Single Resolution Board, SRB)** te **zajednički sanacijski fond (Single Resolution Fund, SRF)**.

Odbor, odnosno glavno tijelo za donošenje odluka u okviru jedinstvenog sanacijskog mehanizma:

- Odlučuje o programima sanacije posrnutih banaka (što uključuje primjenu sanacijskih instrumenata i upotrebu jedinstvenog fonda za sanaciju)
- Izravno je odgovoran za faze planiranja i sanacije prekograničnih i velikih banaka unutar bankovne unije koje su pod izravnim nadzorom Europske središnje banke
- Odgovoran je za sve slučajeve sanacije, neovisno o veličini banke
- Snosi krajnju odgovornost za sve banke u bankovnoj uniji i stoga u svakom trenutku može odlučiti izvršiti svoje ovlasti u pogledu bilo koje banke.²⁷

Drugo tijelo jedinstvenog sanacijskog mehanizma, odnosno Jedinstveni sanacijski fond se koristi u slučajevima kada banka iscrpi vlastite izvore financiranja kao što su sredstva dioničara banke i vjerovnika. Sredstva fonda prikupljaju se doprinosima banaka osiguranih kroz premije čiji se iznos određuje na razini pojedine države članice.

²⁶ www.eba.europa.eu

²⁷ www.consilium.europa.eu/hr/policies/banking-union/single-resolution-mechanism/

6.3 Regulatorni okvir sanacije i likvidacije banaka u Hrvatskoj

Tijela ovlaštena za sanaciju su nacionalna tijela pojedine države članice koja imaju ovlasti izvršavati i primjenjivati sanacijske instrumente. Pored sanacijskih tijela, u svakoj državi članici određena su i nadležna ministarstva koja su odgovorna za donošenje ekonomskih i financijskih odluka u cilju stabilizacije financijskog sustava. Nadležno ministarstvo u RH je Ministarstvo financija Republike Hrvatske.

Tijela ovlaštena za izvršavanje ovlasti za sanaciju i likvidaciju banaka u Hrvatskoj su :

1. Hrvatska narodna banka:

Zakonom o sanaciji kreditnih institucija i investicijskih društava HNB ima sljedeće sanacijske ovlasti:

- Provođenje procjene mogućnosti i opravdanosti sanacije, odnosno stečaja
- Izrađuje sanacijske planove
- Utvrđuje te nalaže uklanjanje prepreka za provođenje sanacije, odnosno stečaja
- Određuje minimalni zahtjev za regulatorni kapital i podložne obveze
- Suraduje i koordinira rad sanacijskih tijela u RH s relevantnim tijelima drugih država

2. Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka

Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka (u daljnjem tekstu: Agencija) specijalizirana je neprofitna financijska institucija , koja upravlja fondom za osiguranje depozita iz kojeg, u slučaju propasti banke, isplaćuje njezine deponente. Osnivač Agencije je Republika Hrvatska, a osnovana je 24. svibnja 1994. god. Sredstva potrebna za rad pribavlja putem premija za osiguranje depozita koje banke kao ugovaratelji osiguranja plaćaju Agenciji kao osiguravatelju, te iz prihoda ostvarenog kroz poslovanje. Agencija upravlja fondom za osiguranje depozita i sanacijskim fondom. Kroz posljednjih 20-ak godina brzo i efikasno je isplaćeno oko 217 tisuća deponenata u ukupnom iznosu od 5,4 milijarde kuna za osigurane depozite 30 banaka i štedionica nad kojima je otvoren stečajni postupak.²⁸

²⁸ www.dab.hr

Zakonom o osiguranju depozita se uređuje osiguranje depozita u bankama radi zaštite depozita građana u slučaju pokretanja stečajnog postupka nad bankom. Osnovni ciljevi sustava osiguranja depozita su:

1. Zaštita deponentata od gubitka depozita u slučaju nastupa osiguranog slučaja
2. Očuvanje povjerenja deponentata
3. Doprinos stabilnosti cijelog financijskog sustava.²⁹

Sredstva fonda prvenstveno su namijenjena za isplatu obeštećenja deponentima u slučaju nastupa osiguranog slučaja. Isto tako, sredstva se koriste i za sprječavanje nastupa osiguranog slučaja kroz povećanje likvidnosti i solventnosti banke koja posluje sa poteškoćama. Sredstva fonda mogu se koristiti i za financiranje sanacije banke čiji iznos određuje Agencija pritom pazeci da taj iznos ne bude veći od iznosa gubitka da je umjesto sanacije nastupio stečaj.

²⁹ Narodne novine (2015.) Zakon o osiguranju depozita, NN, br. 82/15, čl. 4.

7. ANALIZA POSLJEDICA SUSTAVNIH BANKARSKIH KRIZA

7.1. Uzorak istraživanja

S ciljem istraživanja utjecaja krize banaka na gospodarstvo i troškove sanacije tog sektora formiran je uzorak pokazatelja poslovanja banaka šest zemalja (Cipar, Island, Norveška, Švedska, Finska i Grčka) tijekom dvadesetogodišnjeg razdoblja tj. od 1995. do 2014.

Izabrani pokazatelji jesu struktura kredita privatnom i realnom sektoru kao udio u BDP-u, povrat na imovinu, povrat od kapitala, udio loših kredita u ukupnim kreditnim plasmanima, omjer kredita i depozita i omjer depozita i BDP-a te stopa rasta BDP-a.

Uzorak su činili izabrani pokazatelji 6 zemalja tijekom 20 godišnjeg razdoblja što je formiralo uzorak od 120 opažanja za osam varijabli.

7.2. Varijable istraživanja – utjecaj bankarske krize na aktivnost bankarskog sektora

Formirane varijable prikazuju profitabilnost poslovanja bankarskog sektora kroz prikaz prinosa od kapitala i imovine ali i strukture kredita iz kojeg je vidljiv i udio loših kredita koji u slučaju rasta udjela utječu na likvidnost banaka te u kombinaciji s drugim turbulencijama u povezanim tržištima i uslijed pojave panike vodi bankrotu banaka. Osim tih varijabli formirana je i varijabla krize koja je odraz stanja poslovanja banaka tijekom promatranog razdoblja.

U razdoblju kriza banke se restrukturiraju, a neke nakon neuspjeha odlaze u likvidaciju i stečaj. Kod sanacije banaka teret snose porezni obveznici u većini slučajeva što šteti realnom sektoru i povećava rizik pojave kriza i šokova u njemu. Ukoliko se uslijed propasti banke ili više njih javi panika, tada se kriza širi na čitavi sustav.

Kako su poslovale banke izabranih zemalja tijekom 20-ogodišnjeg razdoblja istražiti će se analizom trenda pokazatelja, ocjenom utjecaja pokazatelja poslovanja banaka na realni sektor tj. na stopu rasta BDP-a te korelacijskim testovima.

7.3. Tumačenje rezultata

S ciljem uočavanja relacija i odnosa analiziranih varijabli uzorka proveden je korelacijski test za različite odnose i kombinacije izabranih varijabli realnog i financijskog sektora.

U tablici u nastavku prikazani su rezultati korelacijskog testa stope rasta BDP-a i udjela loših kredita u plasmanima banaka. Izračunati koeficijent korelacije je statistički značajan jer je empirijska signifikantnost testa 0,004 tj. 0,4% što je ispod gornje granice uvjeta značaja od 5% te se zaključuje da postoji statistički značajna veza stope rasta BDP-a i udjela loših kredita u portfelju banaka.

Koeficijent korelacije stope rasta BDP-a i udjela loših kredita u plasmanima banaka iznosi -0,308. S obzirom na raspon koeficijenta korelacije od -1 do 1, zaključuje se da postoji negativna i statistički slaba veza dvaju varijabli. Negativan predznak koeficijenta korelacije ukazuje na suprotan smjer kretanja varijabli tj. da se s povećanjem udjela loših kredita u plasmanima banaka može očekivati smanjenje stope rasta BDP-a. Povećanje udjela loših kredita označava smanjenje kreditne sposobnosti klijenata banaka te opće likvidnosti što znači smanjenje gospodarske aktivnosti i cikličkih kretanja realnog sektora. Jačanje takvih kredita ugrožava likvidnost banke te je sa ostalim kontrakcijama preduvjet pojave šokova i kriza. Slaba korelacijska veza posljedica je toga da na stopu rasta BDP-a utječe mnogo više faktora realnog sektora i trendova ostalih tržišta.

Tablica 8: Testiranje Pearsonovim koeficijentom korelacije

		Growth of GDP	Bank nonperforming loans to gross loans (%)
Growth of GDP	Pearson Correlation	1	-,308**
	Sig. (2-tailed)		,004
	N	120	87
Bank nonperforming loans to gross loans (%)	Pearson Correlation	-,308**	1
	Sig. (2-tailed)	,004	
	N	87	87

Izvor: Izračun autora prema podacima iz programa SPSS

Kada se ispita veza krize i kreditnih plasmana bankama te privatnom sektoru uočava se statistički značajna veza u oba slučaja uz empirijsku razinu signifikantnosti od 0,5%, odnosno 0,8%. U slučaju oba koeficijenta korelacije uočena je pozitivna i statistički slaba veza. Pozitivna veza pokazatelj je da se s jačanjem turbulencija povećava i udio kreditnih plasmana kao dio BDP-a, nakon toga se udio smanjuje do oporavka gospodarstva i ponovno nakon toga bilježi rast sa zamahom. Pozitivan odnos ne znači pozitivan utjecaj krize ili plasmana na krizu s aspekta stvaranja zdrave dodatne vrijednosti već je odraz djelovanja čitavog sustava progresivno dok gospodarstvo raste čak i kada se kriza pojavi jer se tada stvara pritisak na banke uslijed ojačale potražnje koja biva krizom potaknuta još više. Plasmani se i dalje odobravaju sve dok kriza ne bude jasna i ne uzdrma likvidnost. Stoga ovaj uočeni odnos treba tumačiti uz oprez i naznaku da kriza ne vodi većim kvalitetnim plasmanima već da ekspanzijom gospodarstva do točke usijanja i nemogućnosti odgovora svih sektora na takve trendove dolazi do rasta aktivnosti svih sektora.

Tablica 9: Testiranje Pearsonovim koeficijentom korelacije

		Domestic credit to private sector (% of GDP)	kriza	Private credit by deposit money banks to GDP (%)
Domestic credit to private sector (% of GDP)	Pearson Correlation	1	,263**	,950**
	Sig. (2-tailed)		,005	,000
	N	112	112	112
kriza	Pearson Correlation	,263**	1	,248**
	Sig. (2-tailed)	,005		,008
	N	112	120	112
Private credit by deposit money banks to GDP (%)	Pearson Correlation	,950**	,248**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,008	
	N	112	112	112

Izvor: Izračun autora prema podacima iz programa SPSS

Potvrda uočenoj vezi u ranijoj korelacijskoj tablici je ta da sa rastom plasmana dolazi do povećanja udjela loših kredita. Posljedica je to kratkovidnosti banaka, težnje za brzim i sve većim rastom uslijed ekspanzija, ali i neminovne pojave udjela loših kredita kao posljedice nemogućnosti održavanja realnog rasta s napuhanim trendovima i zamahu sektora te stvorenom optimizmu. Pojava kriza (posebno realnog sektora) posljedica je nemogućnosti

praćenja trendova dionika i gospodarskog sustava u cjelini te neodrživosti takvog ritma rasta. Za održivi rast bitne su strukturne prilagodbe te jačanje svih infrastrukturnih odlika gospodarskog sustava koje mogu nositi i osigurati budući rast te privlačenje kapitala u zemlju kao i povremene oscilacije, a ne kontinuirana progresivna stopa, posebno ne u svim aspektima od državnog do privatnog sektora.

Tablica 10: Testiranje Pearsonovim koeficijentom korelacije

		Bank nonperforming loans to gross loans (%)	Private credit by deposit money banks to GDP (%)	Domestic credit to private sector (% of GDP)
Bank nonperforming loans to gross loans (%)	Pearson Correlation	1	,448**	,381**
	Sig. (2-tailed)		,000	,001
	N	87	79	79
Private credit by deposit money banks to GDP (%)	Pearson Correlation	,448**	1	,950**
	Sig. (2-tailed)	,000		,000
	N	79	112	112
Domestic credit to private sector (% of GDP)	Pearson Correlation	,381**	,950**	1
	Sig. (2-tailed)	,001	,000	
	N	79	112	112

Izvor: Izračun autora prema podacima iz programa SPSS

Pojava krize jača udio loših kredita, ali se s njezinim razvojem taj udio smanjuje uslijed restrukturiranja i sanacije banaka, stoga je uočena korelacijska veza negativnog predznaka. Dakle, uslijed ekspanzije raste udio loših kredita, s pojavom krize još više, ali jačanjem krize oni se neminovno smanjuju makar i otpisom ili likvidacijom banaka. Stoga je za ocjenu stanja nekog sustava, posebno njegova financijskog tj. bankarskog aspekta, bitno definiranje faze u kojoj se on nalazi.

Tablica 11: Testiranje Pearsonovim koeficijentom korelacije

		kriza	Bank nonperforming loans to gross loans (%)
kriza	Pearson Correlation	1	-,173
	Sig. (2-tailed)		,109
	N	120	87
Bank nonperforming loans to gross loans (%)	Pearson Correlation	-,173	1
	Sig. (2-tailed)	,109	
	N	87	87

Izvor: Izračun autora prema podacima iz programa SPSS

Naposljetku se željelo istražiti kako kriza utječe na uspješnost poslovanja banaka. Koeficijent korelacije koji analizira utjecaj krize na profitabilnost banaka ukazuje na negativnu i slabu vezu. Ipak taj koeficijent nema statistički značaj. Mogući uzroci tome jesu što banke različitim metodama tretmana pojedinih plasmana i vrednovanjem imovine u bilancama smanjuju vidljiv utjecaj negativnih trendova i šokova jer se neki aspekti vode izvanbilančno, ali i zbog toga jer je odraz na poslovanje banaka vidljiv s odmakom što ponekada bude kasno za analizu jer banke odu u stečaj, dok sanirane banke ne snose samostalno sanaciju, stoga poslovanje ne bude opterećeno.

Tablica 12: Testiranje Pearsonovim koeficijentom korelacije

		kriza	Bank return on assets (% before tax)	Bank return on equity (% before tax)
kriza	Pearson Correlation	1	-,147	-,039
	Sig. (2-tailed)		,122	,686
	N	120	112	111
Bank return on assets (% before tax)	Pearson Correlation	-,147	1	,125
	Sig. (2-tailed)	,122		,191
	N	112	112	111
Bank return on equity (% before tax)	Pearson Correlation	-,039	,125	1
	Sig. (2-tailed)	,686	,191	
	N	111	111	111

Izvor: Izračun autora prema podacima iz programa SPSS

Za kraj je ispitana korelacija stope rasta BDP-a i uspješnosti poslovanja banaka te je uočena statistički značajna veza u slučaju profitabilnosti imovine banaka i rasta BDP-a. Dakle s rastom profitabilnosti od imovine u bankama može se očekivati i veća stopa rasta BDP-a. Uočena veza je pozitivna i slaba zbog kompleksnosti i strukture BDP-a. Svakako poslovanje banaka doprinosi rastu BDP-a. Kada je rast obiju sektora umjeren i realan te ne podliježe napuhivanju, tada je održiv. U protivnom dolazi do pucanja mjehura uslijed pretjerivanja banaka u plasmanima jer gospodarstvo ne prati rast financijskog sektora te dolazi do nemogućnosti realnog vraćanja kredita jer je stopa plasmana veća od konverzije procesa realnog sektora u novac.

Tablica 13: Testiranje Pearsonovim koeficijentom korelacije

		Bank return on assets (% before tax)	Bank return on equity (% before tax)	Growth of GDP
Bank return on assets (% before tax)	Pearson Correlation	1	,125	,244**
	Sig. (2-tailed)		,191	,009
	N	112	111	112
Bank return on equity (% before tax)	Pearson Correlation	,125	1	,165
	Sig. (2-tailed)	,191		,083
	N	111	111	111
Growth of GDP	Pearson Correlation	,244**	,165	1
	Sig. (2-tailed)	,009	,083	
	N	112	111	120

Izvor: Izračun autora prema podacima iz programa SPSS

7.4. Model (regresijski model)

Nakon uočenih odnosa analiziranih varijabli izrađena su dva višestruka regresijska modela. Prvi opisuje utjecaj poslovanja bankarskog sektora na realno gospodarstvo tj. na rast BDP-a, a drugi utjecaj trendova realnog sektora i odluka banaka na stabilnost poslovanja banke, tj. na pojavu rizika likvidnosti banaka.

U tablici u nastavku je vidljivo da je stupanj determinacije prvog modela svega 18,8% što znači da model objašnjava tek dio promjena u zavisnoj varijabli. To je i realno jer na stopu rasta BDP-a utječe mnogo faktora. Promjene stope rasta BDP-a se mogu objasniti kao

posljedica promjena u djelovanju i poslovanju financijskog sektora u oko 19% slučajeva. Durbin-Watson test konvergira ka 2 te iznosi 1,656 što znači da u modelu ne postoji problem autokorelacije reziduala.

Tablica 14: Testiranje višestrukim regresijskim modelom

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,434 ^a	,188	,153	10,19480	1,656

Izvor: Izračun autora prema podacima iz programa SPSS

Izračunati model je kao cjelina statistički značajan jer je empirijska razina signifikantnosti F testa 0,02 tj. 0,2%.

Tablica 15: Testiranje ANOVA testom

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1685,117	3	561,706	5,404	,002 ^a
	Residual	7275,372	70	103,934		
	Total	8960,490	73			

Izvor: Izračun autora prema podacima iz programa SPSS

U tablici koeficijenata je vidljivo da je kao samostalna varijabla statistički značajna varijabla profitabilnosti imovine banaka (ROA) jer je empirijska razina signifikantnosti tog koeficijenta uz nezavisnu varijablu 1,5%. Model je lišen i problema multikolinearnosti jer su pokazatelji inflacije (VIF) i tolerancije (TOL) ispod 5, odnosno iznad 20%. To dodatno ukazuje na značaj modela i veza koje opisuje.

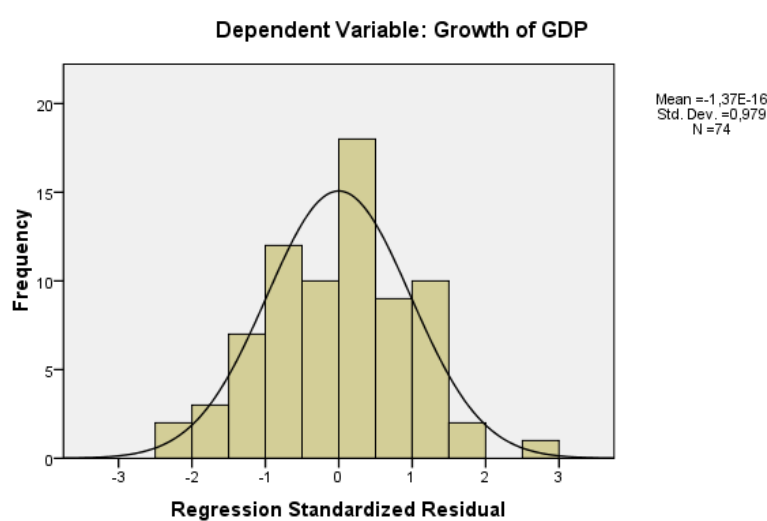
Predznak koeficijenata ukazuje na negativni utjecaj loših kredita i udjela depozita u BDP-u na stopu rasta BDP-a te pozitivan utjecaj prinosa od imovine banaka. To je u skladu s ekonomskom teorijom jer loši krediti posljedica su slabljenja likvidnosti realnog sektora, djeluju na smanjenje gospodarske aktivnosti te vode padu BDP-a. Veći udio depozita u BDP-u znači veću štednju što može voditi usporavanju gospodarstva.

Tablica 16: Testiranje višestrukim regresijskim modelom

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	7,928	2,360		3,359	,001		
	Bank return on assets (% , before tax)	,953	,383	,277	2,492	,015	,942	1,062
	Bank nonperforming loans to gross loans (%)	-,253	,159	-,210	-1,593	,116	,669	1,495
	Bank deposits to GDP (%)	-,023	,032	-,095	-,733	,466	,689	1,452

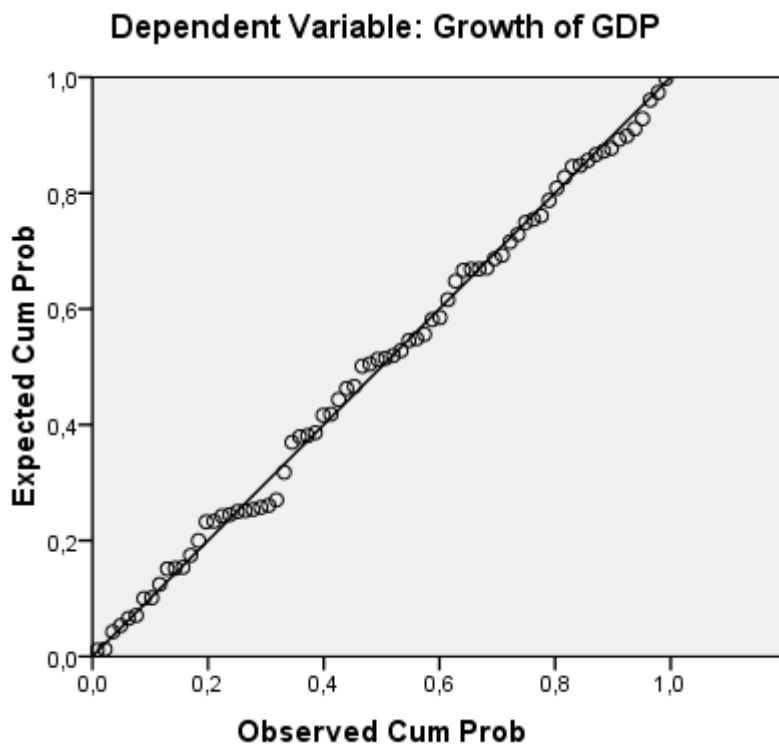
Izvor: Izračun autora prema podacima iz programa SPSS

Reziduali modela su normalno distribuirani s očekivanjem jednakim nuli što je vidljivo sa histograma. Isto se može uočiti i sa grafikona rasipanja na kojem su ucrtane vrijednosti opaženih i očekivanih vjerojatnosti kada bi reziduali bili normalno distribuirani. Funkcija pretpostavljane normalne distribucije (ucrtana dijagonalna linija) minimalno odstupa od očekivane funkcije vjerojatnosti što je potvrda normalne distribucije.

Slika 5: Histogram zadane distribucije

Izvor: Izračun autora prema podacima iz programa SPSS

Slika 6: Grafikon normalno distribuiranih reziduala

Izvor: Izračun autora prema podacima iz programa SPSS

Konačni test značaja te uloge modela u objašnjenu kretanja zavisne varijable potvrđuje i test korelacije apsolutnih reziduala i nezavisnih varijabli koji ukazuje na to da korelacija istih nije statistički značajna to da ista ne postoji te da se u modelu ne javlja problem heteroskedastičnosti.

Tablica 17: Testiranje Pearsonovim koeficijentom korelacije

		Bank return on assets (% before tax)	absres	Bank nonperforming loans to gross loans (%)	Bank deposits to GDP (%)
Bank return on assets (% before tax)	Pearson Correlation	1	,072	-,242*	-,036
	Sig. (2-tailed)		,541	,025	,725
	N	112	74	85	99
absres	Pearson Correlation	,072	1	-,171	-,033
	Sig. (2-tailed)	,541		,145	,779
	N	74	74	74	74
Bank nonperforming loans to gross loans (%)	Pearson Correlation	-,242*	-,171	1	,548**
	Sig. (2-tailed)	,025	,145		,000
	N	85	74	87	76
Bank deposits to GDP (%)	Pearson Correlation	-,036	-,033	,548**	1
	Sig. (2-tailed)	,725	,779	,000	
	N	99	74	76	106

Izvor: Izračun autora prema podacima iz programa SPSS

Drugi model odlikuje viši stupanj determinacije koji iznosi 40% što znači da se 40% promjena zavisne varijable (stabilnosti banaka tj. rizika pojave krize u bankama) može objasniti promjenama nezavisnih varijabli (kriza, odnos kredita i depozita, krediti privatnom sektoru).

Tablica 18: Testiranje višestrukim regresijski modelom

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,632 ^a	,400	,375	7,19380	,759

Izvor: Izračun autora prema podacima iz programa SPSS

Model je kao cjelina statistički značajan uz empirijsku razinu signifikantnosti od 0%

Tablica 19: Testiranje ANOVA testom

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2482,336	3	827,445	15,989	,000 ^a
	Residual	3726,053	72	51,751		
	Total	6208,389	75			

Izvor: Izračun autora prema podacima iz programa SPSS

Koeficijenti uz nezavisne varijable su statistički značajni kao samostalni faktor jer svaki od njih ima empirijsku signifikantnost od 0% do 0,7% što je ispod maksimuma uvjeta značaja od 5%. Model odlikuje nepostojanje problema multikolinearnosti jer su pokazatelji VIF i TOL ispod 5 tj. ispod 20 %.

Vrijednost koeficijenata uz nezavisne varijable ukazuje da najveći relativni utjecaj imaju krediti domaćem privatnom sektoru. Utjecaj odnosa kredita i depozita je negativan jer u nadmašivanju kredita dolazi do smanjenja likvidnosti banke.

Tablica 20: Testiranje višestrukim regresijskim modelom

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	9,779	2,515		3,889	,000		
	Domestic credit to private sector (% of GDP)	,092	,015	,604	6,014	,000	,826	1,211
	Bank credit to bank deposits (%)	-,076	,015	-,501	-5,023	,000	,838	1,193
	kriza	-4,646	1,669	-,257	-2,783	,007	,980	1,020

Izvor: Izračun autora prema podacima iz programa SPSS

Model je testiran i na problem heteroskedastičnosti te se s obzirom na empirijsku signifikantnost testa za sva tri koeficijenta zaključuje da se u modelu ne javlja takav problem jer ne postoji značajna korelacija s apsolutnim rezidualima.

Tablica 21: Testiranje Pearsonovim koeficijentom korelacije

		Domestic credit to private sector (% of GDP)	Bank credit to bank deposits (%)	kriza	absres
Domestic credit to private sector (% of GDP)	Pearson Correlation	1	,313**	,263**	,022
	Sig. (2-tailed)		,001	,005	,855
	N	112	106	112	74
Bank credit to bank deposits (%)	Pearson Correlation	,313**	1	,139	,088
	Sig. (2-tailed)	,001		,156	,457
	N	106	106	106	74
kriza	Pearson Correlation	,263**	,139	1	,000
	Sig. (2-tailed)	,005	,156		,994
	N	112	106	120	74
absres	Pearson Correlation	,022	,088	,000	1
	Sig. (2-tailed)	,855	,457	,994	
	N	74	74	74	74

Izvor: Izračun autora prema podacima iz programa SPSS

8. ZAKLJUČAK

Bankarske krize su, pogotovo u novije vrijeme, sve učestalija pojava. Nije ih moguće predvidjeti, one se samo dogode. Uzroci su mnogobrojni jer svaka krizna epizoda banke ima drukčije uzroke od prethodnih.

Nakon uočenih odnosa analiziranih varijabli iz prethodnog poglavlja može se zaključiti da bi za smanjenje pojave kriza (bar onih uzrokovanih nepoklapanjem trendova realnog i financijskog sektora) bile potrebne veće i strože regulacije banaka koje postaju pohlepne i kratkovidne kod jačanja gospodarstva i još većeg optimizma te potražnje za kreditima. Banke se osiguravaju, stoga ne mare za propast pojedinih poduzeća ili privatnih kućanstava, ali uslijed gomilanja takvih slučajeva, ili pretjerane izloženosti banke prema pojedinim subjektima, dolazi do nestabilnosti same banke. Stoga je kao preventivna mjera ključna regulacija banaka na način da se smanje takvi aspekti djelovanja i poslovanja banaka jer uslijed jačanja takvog djelovanja dolazi do nužnosti restrukturiranja banaka. Restrukturiranje znači spašavanje banke uz određene negativne posljedice koje su neizbježne. Ipak, ovisno o doseg pogrešnih odluka banke ovisi i uspjeh restrukturiranja. Ukoliko isti ne bude imao dovoljan željeni učinak banke se likvidiraju i najčešće na teret poreznika što dodatno šteti realnom sektoru koji bude pred bankrotom i lošeg poslovanja uslijed pojave nelikvidnosti koja je bila dio poremećaja u poslovanju banaka. Stoga se kriza prenosi i produbljuje te postaje i kriza realnog sektora kroz više dimenzija istoga, što potvrđuje hipotezu H0 koja glasi da je proces sanacije primaran pred procesom likvidacije. Sve do nedavno, troškovi sanacije banaka su se prelamali preko leđa poreznih obveznika, no to se mijenja osnivanjem sanacijskih fondova iz kojih se pruža potrebna pomoć bankama koje propadaju te se uvođenjem pravila za sanaciju vlastitim sredstvima, negativan učinak propadanja banaka na porezne obveznike svodi na najmanju moguću mjeru.

Nadalje, zaključuje se kako je spašavanje banaka bitno i donosi korist, ne samo bankovnom sustavu, već društvu i gospodarstvu u cjelini. Stoga se dolazi do zaključka kako je hipoteza H1 utemeljena konačnici nakon pretrpljenih gubitaka na nadležnim tijelima je da se smanji teret realnog sektora procesa sanacije i likvidiranja banaka te da se formiranju efikasni modeli praćenja i ocjene stabilnosti banaka u skladu s promjenama evidencija i načina poslovanja te razvoja novih instrumenata financijskog sektora, te da se osiguraju zakonski i regulatorni akti koji će omogućiti provođenje preventivnih mjera kako bi se smanjilo prenošenje kriza te

opterećenje realnog sektora kod pojave kriza banaka i tako smanjila ukupna šteta, ali i povećala zaštita banaka. Može se zaključiti kako je Hrvatska pristupom u EU ojačala regulaciju bankovnog sustava kroz *Bankovnu uniju* kao nadnacionalnog okvira i sustava nadzora i sanacije na razini EU-a. Na sve banke europodručja primjenjuju se jedinstvena pravila koja uključuju usklađivanje odgovornosti za nadzor, sanaciju i financiranje. Stoga se zaključuje da je prihvaćena H2 hipoteza, odnosno da za provođenje kvalitetnog procesa restrukturiranja moraju prethoditi efikasni zakonski i regulatorni akti.

LITERATURA

1. Ahec-Šonje, A. (2002): Pokazatelji valutnih i bankarskih kriza: Hrvatska i svijet; Zagreb
2. Bach, S. ; Kerdum, Ž. (2014.) – Pouke velikog sloma 1929. i globalne krize 2007.; Zagreb
3. Benston, George J.,and Kaufman, George C. “Riskand Failures in Banking: Overview, History, and Evaluation.” In *Deregulating Financial Services: Public Policy in Flux*,. Edited by George C. Kaufmanand Roger C. Kormendi. Cambridge, Mass.: Ballinger Publishing Co., 1986
4. Desekar Škrbić, M. (2009): Deregulacija i monetarna politika FED-a kao uzroci globalne financijske krize,
5. Desekar-Škrbić, M., Šonje, V.: Uzroci krize na Islandu 2008. i reakcije ekonomske politike, Arhivanalitika
6. Hryckiewicz, A. (2014): What do we know about the impact of government interventions in the banking sector? An assessment of various bailout programs on bank behavior, *Journal of Banking & Finance*
7. HUB ANALIZE; Sanacije banaka u Hrvatskoj: 15 godina poslije ; 2015.god.
8. Jankov, Lj. (2000.) Problemi banaka: uzroci, načini rješavanja i posljedice
9. Jošić, H., Rotkvić, F.: Uzroci financijske krize u Islandu; Zbornik ekonomskog fakulteta u Zagrebu, god. 11, br.2., 2013
10. Krznar Marko- Rizik bankovne zaraze u Hrvatskoj; i-23-siječanj 2009.
11. Miletić, I. (2008.): Makroekonomski i mikroekonomski uzroci nestabilnosti banaka, Izvorni znanstveni rad
12. Michaelides, A. (2014): Cyprus: from boom to bail-in, *Economic Policy*, October 2014
13. Olgić Draženović, B.; Živić, D.; Vuković, M.; Bankovna unija-Mjera očuvanja fiskalne održivosti EU-a, Rijeka
14. Pavić, D. ; Balta, I. (2006.)- Uzroci velike gospodarske krize u SAD-u i Hooverovo upravljanje krizom, Osijek
15. Prga, I. (2006.): Stabilnost hrvatskog bankovnog sustava- jesu li bankovne krize prošlost?

16. Ranđelović, S.; Arsić, M. (2015.) Grčka kriza – uzroci, mitovi i pouke Kvartalni monitor br. 41 (4-6/2015) str. 56-60
17. Šverko I. (2007.): Upravljanje nekreditnim rizicima u hrvatskim financijskim institucijama, Hrvatski institut za bankarstvo i osiguranje, Zagreb

Zakoni i podzakonski akti:

1. Zakon o sanaciji kreditnih institucija i investicijskih društava (Narodne novine br. 19/15)
2. Službeni list Europske unije (2014), Direktiva 2014/59/EU Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi okvira za oporavak i sanaciju kreditnih institucija i investicijskih društava
3. Narodne novine (2015.) Zakon o osiguranju depozita, NN, br. 82/15

Internet izvori:

1. <http://poslovnisvijet.ba/finansijska-kriza-u-skandinavskim-zemljama-pocetkom-devedesetih>
2. <http://siteresources.worldbank.org/DATASTATISTICS/Resources/GDP.pdf>
3. www.eba.europa.eu
4. www.dab.hr
5. www.eba.europa.eu
5. www.hnb.hr
6. www.consilium.europa.eu/hr/policies/banking-union/single-resolution-mechanism/
7. <https://www.imf.org/external/index.htm>
8. <https://www.worldbank.org/>

SAŽETAK

Glavni cilj ovog rada je prikazati koristi, motive i troškove koji nastaju prilikom procesa sanacije ili likvidacije banaka, te napraviti analizu utjecaja sustavnih bankarskih kriza na aktivnosti bankarskog sustava. Bankovne krize su sve češća pojava te kada ista nastupi, potrebno je poduzeti određene mjere sanacije za ozdravljenje bankovnog sustava. Pri tom je važno uzeti u obzir koristi i troškove koje sanacija donosi. Banka čiji su društveni troškovi prestanka rada visoki se smatra sistemski važnom bankom. Stoga se može reći kako koristi od sanacije takve banke ne izvlači samo bankovni sustav, već društvo i gospodarstvo u cjelini. Sve do nedavno, troškovi sanacije banaka su se prelamali preko leđa poreznih obveznika, no stupanjem *Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi okvira za oporavak i sanaciju kreditnih institucija i investicijskih društava* te troškove u prvom redu snose dioničari i vjerovnici banke. Kada sanacijom nisu postignuti pozitivni rezultati, provodi se proces likvidacije. Za provođenje kvalitetnog procesa sanacije ili likvidacije moraju prethoditi efikasni, kako zakonski, tako i regulatorni akti.

Ključne riječi: bankovna kriza, sanacija, likvidacija

SUMMARY

The main purpose of this paper is to illustrate the benefits, motives and costs that arise in the process of rehabilitation or liquidation of banks, and to analyze the impact of a systemic banking crisis on banking sector activities. Banking crises are becoming increasingly common, and when the same occurs, it is necessary to take certain measures of rehabilitation for recovery of the banking system. At the same time it is important to take into account the benefits and costs that the rehabilitation brings. The bank whose social costs of termination are high is regarded as a systemically important bank. Therefore, it can be said that not only does the banking system benefit from rehabilitation of such a bank, but so do society and economy as a whole. Until recently, bank rehabilitation costs have affected the taxpayers, but with the entry into force of the Directive of the European Parliament and the Council on setting up a framework for the recovery and rehabilitation of credit institutions and investment companies, the costs are primarily borne by the bank's shareholders and creditors. When the rehabilitation does not achieve positive results, the process of liquidation takes place. To carry out a good process of rehabilitation or liquidation, the process must be preceded by effective, both legal and regulatory acts.

Key words: banking crises, rehabilitation, liquidation

POPIS TABLICA

Tablica 1. uzroci bankarskih kriza

Tablica 2. problemi koji su pridonijeli propasti banaka

Tablica 3. Loši plasmani saniranih banaka, u milijunima kuna

Tablica 4. Dug središnje države radi sanacije banaka, na kraju razdoblja u milijunima USD i postotcima

Tablica 5. Procjena ukupnih prihoda DAB-a u užem smislu od saniranih banaka bez procjene vrijednosti prenesene i preostale imovine

Tablica 6: Banke i štedionice u likvidaciji u Hrvatskoj

Tablica 7 : Banke i štedionice u stečaju u Hrvatskoj

Tablica 8: Testiranje Pearsonovim koeficijentom korelacije

Tablica 9: Testiranje Pearsonovim koeficijentom korelacije

Tablica 10: Testiranje Pearsonovim koeficijentom korelacije

Tablica 11: Testiranje Pearsonovim koeficijentom korelacije

Tablica 12: Testiranje Pearsonovim koeficijentom korelacije

Tablica 13: Testiranje Pearsonovim koeficijentom korelacije

Tablica 14: Testiranje višestrukim regresijskim modelom

Tablica 15: Testiranje ANOVA testom

Tablica 16: Testiranje višestrukim regresijskim modelom

Tablica 17: Testiranje Pearsonovim koeficijentom korelacije

Tablica 18: Testiranje višestrukim regresijski modelom

Tablica 19: Testiranje ANOVA testom

Tablica 20: Testiranje višestrukim regresijskim modelom

Tablica 21: Testiranje Pearsonovim koeficijentom korelacije

POPIS SLIKA

Slika 1. BDP Švedske u razdoblju od 1980.-2010.

Slika 2. Recesije i cijene nekretnina u SAD-u

Slika 3: Proračunski deficit Grčke za razdoblje od 2004. do 2014. godine

Slika 4. Shema restrukturiranja bankarskog sustava

Slika 5: Histogram zadane distribucije

Slika 6: Grafikon normalno distribuiranih reziduala